

Profesors Dr. Karlis Valodis

Latwijas Iaimneeziba
pee
Ipehjigas un pee nespehjigas
waldibas

Saturs.

	Lapp.
1. Vaj Latvija var pastahwet?	3
2. Wezjaimneeki un jaunšaimneeki	7
3. Akademiskās šelzijas	8
4. Kas jādara lai Latvija pastahwetu?	10
5. Semkopības pazelššanas jautajums	10
6. Dšelsšahmurs	21
7. Vaj walsšs ušnehmumi nenes šaudejumus?	23
8. Priwatee ušnehmumi	26
9. Ahrejā aišnehmuma jautajums	31
10. Lauku zeku un dšelsšzeku buhwe	34
11. Šahda ir walsšij išdewiga mešha išmantošhana?	35
12. Wezuma apdrošhinaschana	39
13. Šarawihru • atbrihwotaju apgahdaschana	40
14. Finanšes	42
15. Gala wahrds	49
16. Pehžwahrds. Šaeimas wehlešchanaš	52

Waj Latwija war pastahwet?

Scho jautajumu war apstatit daschadi. War to apstatit no tihri leetischka, sinatniski tautsaimneeziski-techniska weedokka. Tã es to esmu luhsojis agrar apstatit un nahzis pee slehdseena, ta Latwija war gan pastahwet.

Bet war scho jautajumu apstatit ari no muhsu sãbeedribas, fewischki no muhsu politisko waras wihru, no tautas wehleto, tautas ustiizas wihru psichologijas (garastahwolla) weedokka. Un tad slehdseens ir masleet zitads. Mehš par brihnumu nowehrojam, ka loti daudsi netiz neatkarigai Latwijai, netiz tahdas neatkarigas Latwijas pastahwešanas eespehjamibai. Muhsu sãbeedribã mehš fastopam gan freewu „orientaziju“, domas, ka tikai tuwatã sãimneeziskã apweenibã ar Kreewiju mellejams Latwijas glahbinsch, gan polu orientaziju (domu ka politikas droshibas pehz mums japeesleenas Polijai), gan wahzu orientaziju. Pee malas nostumta tikai teet latwiski-baltiskã orientazija. Tee usflati, ka mums jabeedrojas wisupirmã tahriã ar muhsu wehstures un listena behdu braheem, ar leetaweeshcheem, igauneem, un, ja ween eespehjamš, ar someem. Neisflehdshot protams leetderiguš tirdsneeziskus sãimneeziskus sãalihgumus ar zitãm walstim. Muhsu tagadejã mitu politika ar sawãm arfahrtingi augstãm listmem isflehdš leetderigu lihgumu noslehgšchanu ar Franziju, Italiju, Spaniju.

Rapehz tad mums wajadšiga beedroshanã ar Kreewiju? Nu, Latwijai neefot dabiskas bagatibas, neefot ruhpneezibas isejweelas, Latwijas seme neefot auglta . . . Bet tas dihwainais nu ir tas, ka mehš noslehdšam tirdsneeziskus lihgumus ar Kreewiju, lai taptu par ruhpneezibas iswedu semi, lai Latwija, kurai naw oglu un dselšš, dotu Kreewijai, kurai paschai ogles, dselšš un ruhda, ruhpneezibas produktus (wagonus, mashinas), kuru isgatawofchanai wajadšiga pušapstrahdatu weelu eewedumi no Wakar-Eiropas. Wapira un zeluloses isejweela, kofkne, Kreewijã lehtata nefa Latwijã. Tãpat ahdas tur lehtakas! Warbuht mehš ar krediteem no walstš pušes, teesham panahšim, rashot par 40 milj. latu ruhpneezibas produktus iswedumam us Kreewiju (no kuras sumas $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ atees us eewedamã isejweelam un pušfabrikateem) bet to teefu tad mehš buhšim nonahkuschi sãimneeziskã atkaribã, buhšim pehz 5 gadeem peespeesti, waj nu atjaunot lihgumu us neisfdegateem nosazijumeem, waj pat pilnigi peeweenotees Kreewijai, saudejot sawu neataribu! Preešch kara, tas teefa, tagadejã Latwijã bija nodibinajusš plascha ruhpneeziba, kura nodarbinaja ap 100.000 strahdneeku. Nodibinajusš us Kreewijas augsto apfardsibas mitu pamata. Bet kara laikã freewi „ewakueja“

Latwijas ruhpnēezibu uš Kreewiju, tapeh3, ta tee gribeja stiprinat fawu nazionalo, freewu ruhpnēezibu tur, kur ūšai ruhpnēezibai bija labakee dabiftee pamati — kur tai bija dšelfsruhda, ogleš, lehta kofkne, lehti darba ūpehti, lehta maiūe . . . Leelneeziūtā ūbrufuma laiūa Kreewija bija peeūpeesta, daudš ko eeweūt no Wafar-Giropas . . . ūagad ta ari ar meeru, no Latwijas eeweūt par 40 milj. latu gadā ruhpnēezibas produktū. Bet zif dabuūūim ūtaidu ūamafu? Zif buhš jatreditē? Ta mehš neūtinam. Wahzu ruhpnēeki tai aiū politifteem eemeūleem, lai Wahzijai buhtu atbalūtš pret antanteš praūibam, iūneeguūchi jau par 700 milj. ūelta marūam (861 milj. lateem) ruhpnēezibas produktūš uš kredita. Nabaga Latwijai lihdfiūgš kreditiš naw pa ūpehtam! ūeek aiūrahdiūtš, ta Latwijai taūūhu tiū un ta jaeewed pahritiūas weelaš, labiba, zukuūš. Kuras ta it ehrti war dabut no Kreewijas.

ūeeūham, ir diwaina parahdiba, ta Latwijā, ūemkopiūas ūeme, eewed par 45 milj. latu pahritiūas weelaš, labibu, zukuūru. Kuras ta it labi waretu pate raūho! ūillihdfš ta mums buhtu leetprateju waldiba, ūura paruhpetoš par lehteem mahūfligeem mehūfleem, par lehtām maūūinam, par ūemeš melioraziju leelā ūtilā . . .

Latweeūchi gan eedomajas ūewi waj par labakeem ūemkopiūeem paūaulē . . . ūeeūham Latwijā raūūas par ūahdām 25% augūtaūas neūa Kreewijā. Bet Wafar-Giropai Latwijā palitufe tahtu, tahtu paūalā . . . Lai tiū ūalihdfinam Latwijū ar Daniju, ūuru paūihūt un zildina ūa ūemkopiūas parauga ūemi ari daudūi muhūu agronomi. Danijas platiba 43000 kwadratkilometri, Latwijas 65600. ūā tad Latwijā par 50% leelaka. Bet labibaš raūho Danija 2¹/₂ miljonu tonas gadā, Latwijā tiūai treūho teefu! ūā tad ūaprotamš, ta Danija uū ūawas par 1/3 maūkaūas ūemeš platibaš war uūturet 3,4 miljonuš zilweku, un wehl iūweūt laufūaimneeziūas produktūš par 1¹/₂ miljardu lateem — Latwijā neūpeh3 uūturet toš paūūuš nepilnuš 2 milj. zilweku! Bet — tā man teiūš, Danijas ūlimatiš taūūhu gan buhš labakš, ūeme augligaka. Uri taš ir maldigi! Danijas wafara ir pat maūleet wehūaka par Latwijas wafaru, tāpat noūriūūnu (leetus) daudūumš tur ūtahdu augūūanaš poūmā (no aprila lihdfš oktobra mehneūūeem) naw leelaūš! Danijai ir gan loti laba ūeme ūelandeš ūalā, bet ari loti daudū ūmilūš ūemeš ūitlandeš puūūalā, ūaš eenem 3/4 no taš platibaš! Un Danijai tiūai knapi 1/3 miljona hektara meūhu — Latwijai peezaš reiūeš wairak! Danija peeūpeesta eeweūt par 80—100 milj. latuš buhwtoūu — Latwijā toš war par 50 milj. latu iūweūt. ūgleš apturinaūūanaūi Danija eewed 3 milj. tonas gadā, Latwijā peeūeek ar 400.000 tonam oglu eewedumu. Danijai naw uhdens ūpehtu! Latwijai weena pate Daugawina waretu uūdahwat 300.000 ūirgu ūpehtuš — ja ween latweeūchi toš mahzetu ūanemi! Uū ūatra Latwijas eedūihwotaja Daugawina waretu dot uhdens energiju, ūaš buhtu pahraūa par to twaiūa maūūinu energiju, zif ūanahū Anglijā

us latra eedfihwotaja. Danija pastahw fà pastahwiga walfis wairaf fà 1000 gadus. Otrs peemehrs par to, to fasneds semkopiba pee labas kulturaš ir Riht- un Wafar-Brufhija. Scho abu prowintfchu platiba pirms Wafar-Brufhijaš peefchirfchanas Polijai bija 62.300 kwadratkilometri, tà tad par 3.300 □ kilometreem mafaka nefà Latwijas. Bet eedfihwotaju fchis prowinczes uftureja ap $3\frac{3}{4}$ miljonus, taifni otr til, zil Latwija! Un ifweda galu, sweestu, taufus un wehl fahdu miljonu tonas labibas (Latwija rafcho tìtai 800.000 tonus), labibas koprafcha tur fasnedsa $3\frac{1}{2}$ milj. tonu, kartupelu rafcha 6 milj. tonas! Uri Riht- un Wafar-Brufhijaš seme zaurmehrà naw labaka par Latwijas — flimats tìtai Danzigas-Mahrpils lihdsenumà masleet labaks, (tur masleet, par 10—12 deenam agraks pawafaris). Ir tapehz faprotams, fa wahzi ofupazijaš laikà rehkinaja, fa Baltija (Latwija + Jgaunija, kas kopà ap 112000 □ kilometrus leelas) labaki apfopta teem par nedauds gadeem ar wahzu kolonifteem kolonifeta, warefhot dot 1—2 milj. tonu labibas un 200.000 tonu galas atfikumu (efsportu) gadà . . .

Holandi un Belgiju, kas kopà tìtai til ween leelas fà Latwija, apdfihwo feptini reis wairaf eedfihwotaju, no lureem nu gan tìtai 33—40% dfihwo no pafchu semes rafchas. . . Norwegijai ari tìtai par $\frac{3}{4}$ milj. wairaf eedfihwotaju fà Latwijai. Norwegijaš laufi rafcho tìtai $\frac{1}{10}$ no norwegu tautai wajadsigàs maifes labibas. Norwegi tapehz brauz juhrà, fawejo fahdas 800.000 tonnas fiwu gadà. Bet brauft juhrà, peedalitees bagatajàs seemelu swejàs ari latweem naw nolcegtš! Somijai gan ir mefchi un uhdens fpehki, bet ta newar rafhot ne pufi no few wajadsigàs maifes! Somijas seemelos labiba nofalt pahraf beeschi wafaras widu; rudfi feedu laikà, afaš neeenahfufchàs! Schweizija warbuht ir wišaugstaf stahwofchà un wiškofchat ifkoptà Eiropas kulturfeme. Uri ta tìtai fnapi $\frac{2}{3}$ til leela zil Latwija, bet ar otrtil eedfihwotajeem.

Tàs neutralitati zeenija wifaš leelwalfstis pafaules karà. Lai gan ta nefpeh pati fewi apgahdat ar pahrtiku. Tai jaewed $\frac{2}{3}$ no fawas pahrtikas wajadsibam. Uhdens fpehki, feedofcha ruhpneneziba tai ir! Bet uhdens fpehki ir ari Latwijai, laufifchu fiipri mafaf. To teefu Latwijai wairaf mefchu! No deenwidus mafakàm walfstim Greekijai naw ne mefchu, ne uhdens fpehku, ne ari eefpehjas rafhot peeteekofchi dauds labibas. Pateizotees fawu eedfihwotaju energijai, inteligenzei un darba fpehjam, ta ar fugneezibu un tirdfneezibu fagahdà few iftruhkfufchàs kulturaš balwas.

Latwija war pastahwet. Bef fahdeem pabalfteem un bef fahdas peefleefchanàs leelajàm walfstim. Saprafchanàs, fadraudfiba, apweeniba tai no fwara ar Baltijas walfstim. Ur Somiju, Estiju, Leetuwu. Bet Latwija newar pastahwet pee nefpehjjigas, pee fliftas waldibas, kas atdod tàš dabiflàs bagatibas fwefhtauteefchu fpekulanteem. . . Ta war pastahwet tìtai pee ta ideju un idealu uf-

pluhduma, tahds waldija tās nodibinašchanaš laikā. War pastahwet, ja wadibu dabon rolā tās zehlafee, nefawtigafee un spehjjigafee dehli... Apmeeratee un neapmeeratee Latwijas brihwibas zihnitaji.

Bet — te jau sahlās kluhmigais nahfotnes jautajums: waj ir zeriba, ka rasees tahda šajuhfma tautā, ka ta atzerefees sawus brihwibas zihnas laikus, kad tās labafee dehli seedoja dšhwibu un weselibu tehwu semei? No teem, kas toreis bija gatāwi atdot tehwu semei dšhwibu, palitufchi 37.000 bes solitās semes peeschkiršchanaš. Tītai treschā teefa. apmehram 20.000 no wiseem frontes zihnitajeem dabujufchi solito semi. Tas fahs dod wisai tumschu ainu par to sawtigumu, teem „Putras Daukeem“, teem mefrneeku laikeem, tahdi waldijufchi Latwijas leelakā dalā. Un waj scheem apeeteem karawihreem ir kahdas ifredses dabut kahdu atlihdsibu — wehl neifdotu mefcha semi waj ari atlihdsibu naudā? Deemšchehl šchis ifredses loti masas, kamehr neapmeeratee karawihri faskaldijufchees kahdās 10 atsewifchlās beedribās, kuras sawā starpā loti neweenprahtigas. Scho neweenprahtibu usfura dachadi politisko partiju politikani pehz wezā romeefchu prinzipa: „Staldi un waldi“. Weeni neapmeerinos karawihrus tehwischi aprahj un pamahza, ka tas neefot nekahds ihsts tehwijas aifstahwis, kas par sawu darbu wehlat prasot kahdu atlihdsibu. Bet pašchi ar saweem draugeem schee leetuli fanehmufchees dachnedaschadas atlihdsibas: eenefigas weetas, mufschu zentrus, dsirnawas, nodibinajufchi ar walsts pabalsteem ruhpneczibas usnehmumus, kluwufchi ar no walsts aifdotām naudām par banku direktoreem... Ziti mehgina peeklautees karawihreem ar jesuitifkeem solijumeem: wehlat til muhs par saweem preefchstahweem un aifbildneem, gan jau tad mehš par jums gahdasim. Pee tam schee gahdneeki (Milbergs!) pašchi atfihstas, ka tee ir profani finansu leetās un ifsauzas, ka karawioru prasibu apmeerinaschanai wajadsetu warbuht 2 miljonus latu gadā, kas efot „milfiga suma“. Schi „milfigā suma“ ir fattifti $1\frac{1}{4}\%$ no walsts ifdewumeem-eenehmumeem. Weens pots tabakas monopols waretu, tabakas šokpahrdoschanaš zenas nepaaugstinot, dot 6 milj. latu „plus“ eenehmumu. Treschee greeschas pee atsewifchlām beedribām ar eefschutstejumeem: wehlat til muhs — par jums mehš tad gahdasim — par wiseem, par teem paganeem, zitu beedribu lozefkeem, sinams, mehš newaram gahdat. Un par noscheloschanu naw masums tahdu antinu, kas schahdeem wiltus solijumeem tij... No kara wihreem waretu ifeet Latwijas atjau-nošchana, ja tee turotees weenlopus par saweem preefchstahweem wehletu ne politifkus šcharlatanus, Lauwas un tamlihdsigus, bet nefawtigus goda wihrus, kas sinatu peeaizinat pateefus finansu finatneekus pee Latwijas finansu reformas, ihstus semfopibas leet-pratejus pee semfopibas pazelschanaš organizajias...

Wezfaimneeki un jaunfaimneeki.

No zītām eedfihwotaju ņchīram daudņ gruhīak ko labu ņagaidit. Wezfaimneeki gan loti nemeerā ar ņemneeku ņaweenibaņ barweņņheem, tee labi paņihņt to grehziņuņ — bet tiklihdņ ņa naht wehleņņhanas, ta tee eewehl „toņ paņchuņ wezoņ“, „tee taņ buhņ peehduņņhees“, wezee taņņchu teem ko ņola: gahdat par lehteem ņtrahdneeeleem un pazelt labibaņ zenas, eewedot labibaņ muitaņ. Ja ņahds eedroņņhinaņ eebilņt, ņa ir ziti, droņņhali lihdselti ņemkoņju labņlahjibaņ pazelņņhanai: lehti mahtņligi mehņli, lehtaņ maņņhinaņ, labibaņ monopols, ņas reiņē waretu dot pilņņhtu truhzigām ņchīram lehtu maiņi un ņemkoņjeem labakaņ, par wiņām leetam, ņtabilas, zeetaņ zenas, tad tee to tuhliit norahj: taņ jau buhtot „bihtams ņozializms“. Pee tam tee paņchi rahjei atņihņt, ņa linu monopols peepaturams taifni ņemneeku interesēs. Tā tad walņtņ monopols weenreiņ ir bihtams, otrreiņ naw. Semneeki-antini nenojauņņh, tur taņ ņunņ apraktņs: brihwā labibaņ tirdņneeziba, „brihwee eewedumi“ weenoti ar neņamehriigi augņtām miltu muitam dod ņahdeem 6—7 (ņchihdu) leeldņirawneeeleem un leeltirgotajeem eefpehju noraut ņawuņ 300 milj. Latwijas rubluņ. No kureem tee tad warbuht ari ņeedo ņahdu graņi agitazijai pret ņemneeku interesem. Par mahtņligu mehņlu, lauffaimneezibaņ maņņhinu zenu palehtinaņņhanu ņemneeku ņaweenibaņ barweņņhi tikai nirgajas: ja taņ buhtot eefpehjamņ, tad jau „brihwā tirdņneeziba“, kurā waldot ņtipra konturenze, ņen buhtot par to gahdajufe! Ta ir mahziba, ņahda tautfaimneezibā ņen atņihīa par nepamatotu — tagadejā ņaimneezikā dņihwē wiņ newalda „brihwā konturenze“, bet uņnehmeju karteli un ņindikati zenu pazelņņhanas noluhkā. Rahdu uņnehmeju waru war tikai laust, ja walņtņ pati eerihko mahtņligo mehņlu un lauffaimneezibaņ maņņhinu ņabrikas. Bet ņemneeku ņaw. diņchwihri tagad, preteji paņchi ņawai 1920. gada partijaņ programai, paņchi nem dalibu ruhpneezibaņ uņnehmumus, ņpekulazijaņ un bankāņ... Tee ir aiņrunajuņņhees lihdsī tahdam abņurdam, ņa tee ņihwi pahrmet kreifai waldibai to, ņa ta eedroņņhinajufēs pahrnemt ņawā rihzibā ruhpneezibaņ eestahdes, kuraņ iņrahdijuņchās par dņihwēs neņpehjigām priwatusnehmeju rolās. Ja ko tad ihņti bija darit ar bankrotejuņņham ņabrikam? Waj pahrdot jaunāņ maņņhinaņ par wezu dņelņi? Ne labaki ņahw ar jaunfaimneeku un ņihņņemneeku partijam. Uri to waditaji nodibinajuņchi bantaņ, tikufchi pee Latwijas bankas krediteem ar apgalwojnmeem, itin ņā tee gahdā par ņaweem ņlienteem — jaunņemneeeem. Un gahdā jau ar par ņahdu dalu, kurai tad uņleek par peenahkumu agitēt barweņņchu labā, zītadi, luhl, pehdejee ņaudesņhot Latw. bankas kredituņ un buhņņhot ņpeesti uņsteitt ņawukahrt ņaweem ņlienteem (blakuņ minot: par ņchauņmigeem prozenteem) eegahdatoņ kredituņ...

Jaunfaimneeki, ņā wezfaimneeki, zeeti tik barweņņheem, ņa lehti krediti neeeņpehjami. Un netiz ņinatneeeleem, netiz pateeseem ņinanņu

wehstures pasinejeem, ta pee leetprateju rihzibas eespehjami daudi lehtaki krediti nekà tagadejee. Latw. banta aisdod bankam par 7—8°%, semkopju krediteestahdem par 6—7°% naudu tà „rediskontu“, atlaujot nemt pehdejàm no ihsteem kredita nehmejeem 11—12°%! Un pastarpam Latwijas bankà gulofchee walstis fondi (ap 90 milj. latu) nedod walstij wairaf tà 3 lihds 3,8^o%. Priwatee nogulditaji sanem 5°% un par 40 milj. latu us „tefoscha rehkina“ nogulditas naudas pat tikai 4°%.

Breetsk 70 gadeem zaristajà Kreewijà walstis krahtafes pehnehma naudu us tefoscha rehkina par 4°%, isdodot sawulahrt ihsteem kredita nehmejeem naudu us ilggadeju kreditu par 5°% — tirgotajeem welselu kreditu un pretschu lihlu kreditu par 6°%. Tereis, assoluta zara Nikolaja I. laikà Kreewijà wehl nebija isgudrota mahziba, ta bankas drihst buht tikai priwatu usnehmeju-spekulantu rokàs. Schahda mahziba nehma wirsroku ap 1860. gadu ar tahdeem panahfumeem, ta kreewu waldbiba likwideja walstis krahtun aisdewu lases un priwatee bankeeri nu tuhliit kapitala procentu us droschàm, pirmklasigàm namu un semeš ihpaschumu obligacijam sadkina us 9—10°%. Mums Latwijà sadibinatas 24 priwatas bankas un simtàm krahtafu, kuras pa leelumleelai dafai strahdà ar Latwijas bankas, t. i. ar walstis naudu un zenschas peerahdit, ta tàs, luhf, nemaf newar pastahwet, ja tàs nedabon 4—5°% pelnas teefu (zara Nikolaja I. laikà istita ar 1°% un wehl kreewu walstij dewa prahwu pelnu). Nemeenam semneekam nenahf prahtà fewi jautat: waj tikai 90°% no schim starpkredita eestahdem naw leefas?.. Simtee augsto starpprocentu interesenti sin semneeku tuhlin pahrleezinat, ta sinatneeks kas apgalwo, ta walstis pate waretu aisdot naudu bes starpneekem, ir „fantastis“, ta tà jau nemaf newar. Semneeks, nepasihdams finansu wehsturi, tiz interesenteem, jo tee tatschu „wina laudis“, laudis, kas tam tuwu stahw, ar kureem tam pastahwigi darisjana...

Teefa, ilggadigs aisdewumu % patlaban paseminats par 2°%. Bet ihstermina kredito procentis, kas taisni gremde muhsu semkopjus, palizts gandrihs wezais.

Akademistàs sekzijas.

Wehletaju apstrahdaschanai, „eesepefchanai“ wifas leelakàs partijas nodibinajufchas „akademistàs sekzijas“. Kas ir, no ta fastahw „akademistàs sekzijas“? Galwenà tahrtà no studenteem, kureem pascheem wehl buhtu jastude, jamahzas sinatnistas pateesibas. Partijas schos studentus waj nu algo, waj wismas apfola, un daudstahrt teem ari apghdà weetas. Taisni muhsu akademiska dsihwe eeweefchas wifu behdigatà korupzija: studenti mahzas saprast, ta newis sinaschanas, newis nopeetnas studijas, newis istureti labi eskameni teem dod isredsēs us weetam wehlatà dsihwē un us kauschu truhzigu eskistenzi studiju laikà, bet weenigi labi sakari, par wifam leetam sakari ar patreis pee stuhres

esofchām partijam! Parasīs gadijeens: pee kahdas weetas, pat ar wideju waj pamasu algu, ar 6—10.000 r. mehneji, peeteizas no weenas puses zilwels ar pirmās schiras augstskolas diplomu un pat wehl ar fewischleem sawu augstskolas skolotaju eeteikumeem. No otras puses peeteizas zilwels ar nepabeigtu widusksolas, daschreis pat tikai „mahjas“ isglihtibu. Bet pehdejam ir partijas eeteikšana, pee kuras peeder ministrs waj wismas kahds eespaidigs departamenta direktors. Veenemts tadā gadijeena arweenu teel partijās wihrs! Bet eerednu weetas pee mums nedroschas: pah eeredneem karajas „Damolla sobens“, § 36. Tos war latru brihdi noteikt par nespehjigeem ispildit sawu amatu, atlaist no weetas. Tapeh3 teem jazenschas — nu, newis buht sawa amata ispildischanā preekschismigeem, bet wisupirmā kahrtā pakalpot sawām partijam! Tadehl tee daudsee korupzijas gadijeeni muhsu eeredneezibā—un studenteem, „akademisto selziju“ dalibneeteem, jo „jastarajas“ ispildit sawu „maises lungu“ usdewumus. Wisupirms teem janoklausas to lelzijas, ar kahdeem panehmeenem kahdejadi wisdroshat agilet — apwest ap stuhri wehletajus. Man pascham reis kahdā lauku kapulzē kahds tahds agitators, kas, zit sinu, pat wehl nebija students, bet tiif wezaks widusksolas skolneeks, nehmas eegalwot, ka Latwijā, luht, tikai tapeh3 wehl wis neetot tā tā tam wajadsetu eet, ka semneeku saweenibai neefot wehl deesgan dauds to tautas weetneeku Saeimā. Nelihdseja nekahds aifrahdijs, ka semneeku saweeniba tatschu walda jau ar masu pahtraukumu 5 gadus. Schis ir tas parastatais agitatoru „bauernfängeru“ (semneeku lehraju) knifis: korupzija pastahw tapeh3, ka muhsu partijai wehl naw deesgan waras. Lai gan taifni schi partija atrodas pee waras.

Otris spilgis peemehrs: „Brihwā Semē“, sch. g. Nr. 58. (12. martā) eewadrastā patis Ulmanis pamahza publiku ka „muhsu apstahkos“ nederot zitāds famehrs starp kweeschu un kweeschu miltu miltu, ta 7 fantimi pret 25. Zitās semēs pastahw tahds famehrs, ka ja kweeschu miltu istaisa 7 fantimus no kilograma, tad miltu miltu nepahrneeds 10—11. Kapeh3 ta? Nu weenlahrschi tapeh3, ka tahds ir matematiskais famehr, ka schahdu famehru war isrehkinat katriš, kas prot weenreisweenu. Proti no 100 kilo kweeschu isnahk wismas 70 kilo bihdeleti milti. Ja nu par 100 kilo kweeschu jamatsā $100 \cdot 7 = 700$ fantimi miltas, tad peh3 matematikas ir gaischi, ka isbihdelejt 70 kilo miltus, us katra kilo isnahk $\frac{700}{70} = 10$ fantimi miltas. Ta tad Ulmana gudriba

kahdu tas mahza: i akademistās selzijās ir kahda: matematika un weenreisweens warbuht der wisā zitā pasaulē, bet pee mums ta neder! To, ka ar schahdas „Ulmana matematika“ palihdsibu 5—6 schihdu leeldsirnawneeki nopelna leelust 262 $\frac{1}{2}$ milj. rbl. gadā Ulmanis neetiz. Kapeh3? Waj warbuht schee leeldsirnawneeki to usdahwina agitazijai par to, ka Latwijās matematika un weenreisweens neder? Us sirdigako aistaw Ulmanis tās

augstās mahkflīgu mehflu zenas, augstās lauffaimneezības mašīnu zenas, kahdas pee mums nodibinajuschās — zītadas nemas newarot buht! 1920. g. bez. sehde Satwerfmes Sapulzē Ulmanis mahzija, ka pehz birščas kurseem nemas newarot pīrt, pīrt warot til pehz (weetejo) tirgotaju oferem. Apgahdības ministrija bija pahramfajufe us saweem wairaf simts miljonu pīrkumeem zaurmehrā 30% famehrā ar birščas zenam. Wišā pasaulē, wišā sinatnē teef mahzītš, ka birščas zenas ir weenigā mehraulka, weenigais peeturas punkts, ja grib sinat, zīt par katru prezi jamakšā.

Bojā gahjuschās kritištōs laikōs ne tikai masas, bet arī leelas walstis, pasaulēs walstis, ja tām bija slihta, nespehjiga waldbiba. . . Noturejuschās zaur daschadām wehtram ir arī masas walstis, ja tām bija laba, spehjiga waldbiba.

Ras jadara lai Latwija pastahwetu?

Pirmā kahrtā isfklauschama korupzija. Walstis ismantoschana priwatās interesēs. Kruštēhwu, kruštēhlu, partiju buhščhana pee eestahščhanās walstis amatoš. Walstis amati lai peenahktōš zeenijamakeem, spehjjigakeem. Pee peeteikščhanās walstis amatoš janoteef leetifšakai konkurenzei. Nedrihtst tikt usfkatišs par noseegumu, ja leetpratejš teežas pehz kahda augstaka amata. Spehltā janahk Platonā isteikumam, ka zilwezei tikai tad labi klahsees, ja filosofi (t. i. nesawtīgi leetprateji, sinatneeki) buhs lehnini un lehnini filosofi. Pee mums katrs partijās wihrs teef usfkatišs par zeenigu, ispildit katru amatu, tillihds ka ta partija pee stuhres. Jaisfklausch nespehjneetu prinzijs: kam Deewš (muhsu apstahktōš: partija) dod kahdu amatu, tam tas dod arī wajadšigo gudribu. Jattistki nepraschas war tikai walsti gremdet, ne pazelt. . . Bet waj tad mums naw leetprateji walstis amatoš, waj mums naw mahziti agronomi, mahziti meshkopji, mahziti inscheneeri atteezigos tehniskōš resoros. Ja gan. Bet starp jehdseenu leetpratejš un leetpratejš ir isšķliriba. Naw wiš katrs ar augstikolas diplomu apbalwotais pirmās šķiras leetpratejš. Naw arī katrs diplometais nesawtīgš walstis un tautas darbīneekš. Un tikai tahdi war walsti, war tautu, war tautas labklahjību pazelt. Egoisti, otrās un treschās šķiras leetprateji gahdā tikai par fewi un sawejeem. Un ir ahrfahrtīgi apwainoti un uspuhtīgi, ja tam finalneekš peerahda grehluš, nepareisības. Utsfauzotees us sawa leetprateja ihpaschību us sawu (warbuht zaur skolotaju pahrlēezigu labwehslību) eeguhtu diplomu, tee luhko katru kritiku noreet, arī tahdu, kuru katrs zilweks ar weselu zilwēka prahtu war pahrbaudit, nemot palihgā weenreisweenu.

Semkopības pazelščhanās jautajums.

Latwija agrarā walstis. Semkopības plauščhana dotu darbu un pelnu i ruhpnēezibai, i tirdsnēezibai. Bet semkopiba pee mums neplauksti. Raschas parahk semas. Maisēs labiba, 3 milj. pudī

tweefchu, 3—5 rudsu gadâ mums wehl jaewed! Nefkatotees us maso eedsihwotaju flaitu. Waj mums truhtst mahzitu pirmas schkiras agronomu, tahdu, kas muhsu semkopjeem waretu dot pamahzibu ta rihkotees, lai fasnuegtu augstakas raschas? Tahdi mums ir! Sirmais prof. J. Bergs Wez Aluzê peerahdijis, ta war i muhsu apstahklos us kurmehr labas semes eeguht raschas, kas augstakas par Danijas zaurmehra rascham. Raschas, kas zaurmehra sneedsas us 60 pudeem no puhraweetas, 2700 kilogrameem gradu no hektara. Un ir no flawenam ahrsemju labibas pafugam isaudsejis tahdas labibas schkirnes, kas muhsu klimatâ un semes apstahklos noderigakas. Un Rahmawas paraugermâ pee Rigas doz. P. Lejinsch peerahdijis, ta war i us paslitas semes, us smiltis semes ar pasellu (nedauds zollu beesu) humusa sahtu eeguht labibas raschas, kas lihdsinajâs Danijas zaurmehra rascham, 40—45 pudus no puhra weetas (1800—2025 kilogramus no hektara). Un isaudsejis is muhsu paschu maspeenigam gotinam zaur labu ehdinaschanu un kopfchanu tahdas, kas treschâ pa a u d sê isdod 4000 litrus peena gadâ. Ur ko tās tuwojâs flawenakam ahrsemju fugam: Danijas gowju zaurmehrs naw leelas par 2720 litreem peena gadâ (neefskaitot telu peenu, kas istais warbuht leelus 200—300 litrus). Bet schahdeem pirmas schkiras leetpratejeem naw noteizofchs wahrds muhsu semkopibas reforâ. Un fefas ir tahdas, ta muhsu semkopibas reforam padotâs walstis muischâs, kas kopâ ap 6000 hektaru leelas, nebuht neteef eeguhtas augstas zaurmehra raschas. Naw ari tur fastopama preekschihmiga lopkopiba. Un muhsu zaurmehra semkopjeem jau neko domat no augstam rascham. Us 3 eemesleem:

1) labiba rudenos pahraf lehta. Muhsu leeldsirnawneeki labaf pehrf leelumâ un pahramfâ 25—50 rbl. us pudu rudsu ahrsemju labibas, nekâ organisê eefschemes labibas uspirfchanu. Usbildinaschanâs eemesli daschadi: neefot wehrtes masumâ pirkt, muhsu semkopju labiba efot pahraf dregna, neefot kur to faltet. Ahrsemju, freewu, ameritanu labiba efot preekschihmigi faufa. Lihdsiet newar nekahdas no Umana zildinatâs labibas muitâs. Bet tikai labibas monopolis, weenots ar neleelu labibas elewatoru buhwi (60—100 wagonem labibas) leelatâs (warbuht 50) dselszjelu stazijâs, kurâm buhtu peeweenojamas faltetawas. Tadejadi walstis par pudu rudsu muhsu semkopjeem waretu maffat 200—220 rub., nefadahrdsinot rupjas maises zenu. Protams, ta tad jaregulê rudsu eewedums: rudst eewedami tik tad, ja nepeeteef eefschemes rascha paschu patehrinam.

2) raschas pazelschana ar mahftligu mehflu peeletofchanu flitti atmafajas! Mahftligi mehfli pee mums pahraf dahrgi! Efmu us scho apstahkli gadeem weltigi aifrahdijis. Ne tikai interesenti — mehflu impoorteeri manus aifrahdijumus apstarihdejusch, bet ari daschi „mahziti“ agronomi, semkopibas refora darbineeki. Ahrsemju semkopibas schurnalu sinas, ahrsemju semkopju aifaulfmes preeksch

tahdeem fungeem nepastahw. Un muhsu semneeki tiz spekulanteem un spekulantu aistahweem, noturot toš par sawejeem, „saweem“ laudim. Gsmu wairakfahrt aifrahdijs, ka Wahzija 18% toma fahrnu zena ir 4,20 marlas no kules = 260 rubli, ar maifu ap 300 r. Tahdas pat zenas Franzija, Belgija, Anglija. Pee mums lihds 1927. g. ap 480—500 r. Tahda pat superfoffatu zena. Teefa. Muhlgrahwja jaundibinata superfoffata fabrika 1927. g. aprili paseminajuse zenu us finansu ministra Bastjana speedeena) fabrika aifnehmusēs no walstis 882000 latuēs) lihds 400 r. no kules, pehz tam, kad es fewischa sin. min. eefneegta peeminas raksta un ari „Tautas Teesibu“ Nr. 5 (135. lapp.) biju aifrahdijs, ka superfoffata maifa paschzena, eestaitot kapitala prozentus, newar buht augstata par 5 lateem (250 r.) no maifa. Bet ja mehš teesham gribam semkopjeem plashā mashtabā lihdsēt, tad nekās neatleef, ta dibinat wismas weenu, diwas leelas walstis superfoffata fabrikas un dot superfoffatu semkopjeem par walstis paschzenu, t. i. par 250 r. maifu. No privateem usnehmejeem lehtas zenas nesagaidisim. Ar kalija mehšleem leetas tahdas, ka 1927. g. pawafari nodibina- jeeš wahzu-frantschu kalija sindikats un pazehlis kalija mehslu zenas. Muhsu diplomatiija proti, noslehdsot ar Wahziju lihgunu, ar furu ta atteizās no šahdes atlihdsibas par fara nodariteem saudejumeem, bija aismirfufe istaulet kautschu noteitumu, lai Wahzija dotu muhsu semkopjeem kalija mehslus par to paschu zenu, par tahdu ta toš dod saweem semkopjeem, t. i. par $\frac{1}{3}$ lehtat. Waretu jau ar wehl mehginat, lihgt ar Franziju: frantschi bes schaubam peelahptos i us kalija i us (superfoffata raschoschanai wajadsigo) fossoritu zenam, ja mehš famastnatu muitu un akziš us frantschu wišneem lihds tahdam samehram, ka ta lai nebuhtu par katru procentu alkohola wišnā augstata par walstis pelnu us alko- holu degwišnā. Tadejadi walstis nelo nesaudetu un latweeschu pateretajs dabutu lehtu un labu wišnu un lehtus kalija mehslus. Sedomas, ka katrā widejā šaimneezibā war us pelneem ween taupit par 5—6000 rublu mahšligus mehslus („Massaimneekā“, 1925. g. Nr. 16/20) ir deemschehl šlitta rehlinataja eedomas, pateesibā ša- nahl ja dauds 5—600 r. Kalija mehšli muhsu smiltainos tihru- mos pawifam nepeezeeshami! Labā mahla sem apstahleem war bes teem istitt.

3) Šlahpella mehšli. Augstas rasčas loti gruhti pa- nahlt bes mahšligu šlahpella mehslu (amoniata, šalpetra, kalka šlahpella) peedewam. Pat Danija, kur ir tiklab tā šahrtigi iswesta (wismas statistikas zaurmehra iswesta) Ulbrehta Šhaera „feschu laulu sistema“, ar diweem šlahpella krahjeju augu laukeem un kur lopbaribai teel ewests wesels miljons tonu ellās rauschu un labibas, teef wehl peeleetoti, ewesti 123.400 tonas šchililšalpetra un amoniata, ar ne masat tā šahdeem 24 miljoneem kilo tihra šlahpella. Us $1\frac{3}{4}$ milj. hektaru labibas + šaknaugu laukeem Da- nija šadalot isnahl pa 14 kilo šlahpella mehslu = apmehram 100 kilo šchililšalpetra no hektara. Ja tee apmehram 24,6 milj. kilo-

grami slahpekla, kas nahza klast Danijas laukeem peepirkto baribas weelu slahpekli*), buhtu doti mahkfligos mehslas, tad buhtu isnahzis dot klast wehl otrus 100 kilo ischilifalpetra us hektara. Pat ja slahpekli baribas weelas rehkina pus ween til wehrtigu, zit mahkfligos mehslas, i tad wajadsetu klast 50 kilo slahpekla mehslu... Bet ja mehsl Latvijas apstahklos gribetu rashas dubultot, pazelt no knapi 1000 lihds 2000 kilogrameem no hektara, t. i. lihds Danijas zaurmehram, tad pehz weza (pasihstama semkop. prof. Paula Wagnera) rehkina schahdai pazelschanai wajadsetu wismas 250 kilogramus 15% salpetra, waj ari ap 160—200 kilo 22% fehrstahba amoniaka. Bes tam sinams ap 250 kilo 16—18% superfosfata un ap 150—200 kilo 40% tali sahlu. Bet waj muhsu apstahklos schahda mehslaschana atmafasees? Peenemsim diwas fainneezi-bas: weenu wezfainneezi ar 70 puhra weetam tihroma us widedjas mahla semeš, otru jaunfainneezi, pus til leelu. Peenemsim tahlat, ka seme teel apfainneetota pehz labakos Semgales widos plahchi isplatitas 10 lauku sistemas, pee turas diwi lauki = 2x7 puhra weetas buhs eenemti no seemajem (rudseem), 2 lauki = 14 p. w. ausas, 1 lauks = 7 p. w. meeschu, weens wefels lauks = 7 p. w. buhs apstahdits ar kartupeleem un runkuleem. Slahpekla frahjeja buhs: 2 abolina lauki = 2x7 = 14 p. w., weens wihku lauks = 7 p. w. Desmitais lauks buhs atstahs tihra papuwē. Slahpekla tehretaji ta tad buhs: peezi labibas lauki a 7 p. weetas un weens 7 p. w. sahnaugu lauks. Slahpekla mehslas dabus: 42 puhra weetas labibas + sahnaugu un proti pa 6 pudi no puhra weetas ischilifalpetra. Ischilifalpeters pee mums mafsā 6 latas = 300 r. pudā. Sanahs nu par ischilifalpetri ween 42.6 = 252 pudi a 6 lati = 1512 lati. Wajadses bet bes tam wehl pa 100 kilo tomu miltu + 80 kilo 40% kalijsahls us puhra weetas slahpekla frahjeju un ari us 7 p. w. wihku lauku, kopā us 49 p. w. (ahbolina lauki paliktu nemehsli!) 100 kilo toma fahrnu rehfinot us 8 lateem, 80 kilo 40% kalijsahls us 11 lateem sanahs 49.8 + 49.11 = 931 lati! Kopā ar ischilifalpetri sanahs 931 + 1512 = 2443 lats isdewumi! Rahda buhs wairakrascha? Peenemsim ka isaugš wairaf pa 24 pudi labibas graudu no puhra weetas un pa 120 pudu kartupelu. Wairakrascha tad buhs:

14.	24 = 336 pudi rudsu	a 3 ^{1/2} lati = 1126 lati
14.	24 = 336 pudi ausu	a 3 lati = 1008 lati
7.	24 = 168 pudi meeschu	a 3,2 lati = 538 lati
7.	120 = 840 pudi kartupelu	a 0,5 lati = 420 lati
7.	20 = 140 pudi wihku	a 3 ^{1/2} lati = 490 lati

Kopā 3582

Tā tad us 2443 latu wairaf isdewumu par mahkfligeem mehseem itai 3582 lati wairaf eenehmumu par rashu! Belna itai 1139 lats! Bet wairahs isdewumi par rashas nowahschanu, nowadaschanu, istulschynu, noweschynu lihds turgus weetai waj sta-

*) Stat. sifhu aprehfinu „Ekonomista“ 1926. g. 151 lapp.

zijai ari ismaksās sawus 500 latūs. Paleef pahri tikai ap 500 lati tihrpelnaš. Bet tur nu wehl tas rīstš. Utgadās slihta wafara — tahdās mums tagad bijušās wairaf gaduš no weetas, un zeretā wairakrašča samastnās uš puš! Nu naw wiš wairš pelna, bet ap 1200 lati faudejumu no mehšlošchanas ar mahtšligeem mehšleem. Ja nu samneekš nehmiš mehšus uš kredita pret pee mums parasteem šchaufmigeem prozenteem, tad tas weegli war isputet! Uzim redsot ta tā leeta neet. Nu, muhsu semtopji jau šchimbrišcham titlab tā nemas neleeto mahtšliguš šlahpekla mehšlus. Tee nopehrf „supurinus“, toma miltus, un ja daudš tad slihtakās semēs daschus maisus kalija šahlš. Latwijas mahtšligo mehšlu eewedumi pehdejos 3 gados bijušči fetofchi:

	tuhštoschos tonu				eewedu zena tuhštoschos latu			
	1927. g.	1926. g.	1925. g.	1924. g.	1927. g.	1926. g.	1925. g.	1924. g.
superšoffatu	42	42,2	53,2	28,2	3008	3320	4050	2170
toma šahrni	20	24,0	23,3	16,3	1264	1840	1610	1200
kalija šahlš	14	19,7	12,5	5,1	1664	2200	1340	470
šchilifalpetri	0,7	0,76	0,60	0,38	238	250	190	120

Mehš redsam pušlihds stipru šoffora šahbo mehšlu, jau famehrā stipri masaku kalija šahlu un glušči neezigu šlahpekla mehšlu (šalpetra u. t. t.) eewedumu. Un raschās Latwijā negrib un negrib zeltees! No semtopibas sinatnes weedolla šchis apstahliš weegli isstaidrojams: raschu pazelšchanās šakarā ar tā šaukto „minimuma“ likumu. Nelihds, ka mehš labibai un šalnaugeem dodam šoffora šahbi, nelihds pat ka dodam kalija šahlus, ja reisē nedodam peeteefošchā mehrā šlahpekli. Un ta mehš nedaram! Plawam un ašbolina laukeem, tā ari širneem, wiškeem pupam šinams peeteef ka dod šoffora šahbus mehšlus kopā ar kaliju. Bet uš labibas un šalnaugeem šchahds mehšlojums tikai tad atmaksafees, ja reisē buhs dots špehzigš, šlahpekli šaturošchš kuhš mehšlu mehšlojums! Bes tam ari muhsu laukeem wehl zita indewe. Tee naw wairš peeteefošchi nograhwoti, pareišati, labee preetšchlara grahwji pa labai dalaš ašaugušchi un naw, leelo isdewumu dehl, wehl peeteefošchi istihriti. Uš šcho apstahliš dara fewišchki muhs usmanigus muhsu zeenijamais wezakais agronomš prof. J. Bergš. Šahlak teef ašrahditiš, ka Latwijas lauti wišpahr šalku nabagi. Agronomš Wihtinšch apgalwo, ka pehz ta iswestas anketas apm. 95% no wišam Latwijas semem šlahba reatziija un tikai šahdās 5% no wišam semem bagataš ar šalki. Šalku nabadšibu, šalku mehšlošchanas nepeezeefšamibu wišleelakā mehrā isdibinajušchi Prattiftee dani. Lai buhtu lehti iswedama šalkošchana, tee ar leelato ruhpibu un ušzihtibu usmellē, usurbj šawā semē šalka un mergela (šalku-mahla šajaukuma) gultnes. Danijā mergeliš teef ratiš šahdās 1600 weetas un pahrwadatiš uš lehti isnomajameem, pahrleefameem šchauršleefšchā zeleem. Pa šchahdeem „mergela zeleem“ Danijā 1923. g. pahrwadati 560000 kubimetri, apmeiram 1 miljons tonnu mergela! Bes tam wehl uš walšis dselššzeleem

uſ loti lehta „iſnehmuma tariſa“ pamata pahrwadataſ 278.000 tonnaſ mergela un 115.700 tonnaſ mehſlojamà ſalka. Danijà ar mergela uſmelleſchanu, uſurbſchanu un apgahdaſchanu nodarbojaſ kooperatimi. Pee mums, kur mahzito agronomu wehl pahrat maſ, ſchahdu darbu waretu organieſet tiſai walſtſ... Walſtij pee-der wairat ſinti kilometru pahrleefami ſchaurſleefſchu (60 ſantimetru = 2 pehdu platuma) zeli. Jaiſdara mergela un ſalku melleſchana, urbſchana plaſchata maſchtabà! Lihdſ ſchim ſchaj wirſeenà Latwijà wehl loti maſ kaſ daritſ. Jr uſmelleſti kaſhdàſ 10—15 weetaſ awota ſalki. Taſ daudſ par maſ. Pehz danu parauga mums wajadſetu 2—3000 weetaſ uſmelleſt mergeli un ſalki, lai ſemſop-jeem ſemi ar mergeli labojot neiſnahtu pahrat taſlu ſo wadat!

Nepeezeefſchama, tà jau minetſ, lautu labaka nograhwoſchana, wiſlabat dreneſchana. Dreneſchana ar lihdiſchinejeem lihdiſelleem pahrat dahrga! Grahwratiſchu darbſ loti ſmagſ un gruhtſ, ta-peh3 dahrgſ! Jaunatoſ laiſtoſ ahrſemèſ naht arween wairat leetoſchanà motori grahwju iſraſſchanai. Uri pee mums iſmehgi-najumi ar grahwraſſchanaſ motoreem jau ſahtuſcheeſ. Tiſai deem-ſchehl motori wehl pahrat dahrgi! Palehtinat war motoru zenu lihdiſ treſchaj teeſai, waj wiſmaſ puſei, ja walſtſ pati toſ leelakà ſkaità eegahdatu, wiſlabat liktu paſchu ſabrikàſ buhwet! Dedſi-nataſ mahla zauruleſ pee mums nezeefſchami dahrgaſ! Palehti-nat zenu un darit drenaschu eeſpehjamu atlaſ war tiſai walſtſ nodibinot ſpezialaſ dedſinatawaſ...

Lai atgreefſchameeſ pee mahtſligu mehſlu problemaſ, beſ tu-reem wiſa dreneſchana, grahwſchana un ſalkoſchana neatneſiſ pee-teeſoſcha labuma. Mahtſliguſ mehſluſ apgahdat jaapnemaſ walſ-tij. Tiſai tahdejadi tee iſnahkſ lehti. Superſoſſata zenu labi eerihkotàſ leelàſ ſabrikàſ war noſiſt uſ 5 lateem no kuleſ. Kalija zenu walſtſ war zaur ſewiſchku lihgumu ar Wahziju waj Franziju noſiſt par 30°/. Bet jo ſewiſchki no ſwara lehti ſlahpeſka mehſli. Pehdejoſ 10—15 gadoſ teef arweenu leelakà mehrà ra-ſchoſ mahtſliguſ amoniataſ iſ gaiſa (muſſu gaiſſ ſatura 79°% ſlah-peſka, t. i. iſ 1 kubimetra ap 800 gramu = 2 mahrzinaſ). Wah-zijà peh3 Habera-Boſcha metodeſ iſgatawo 1¹/₄ miljonu tonnu amoniata, beſ tam ap 800.000 tonnaſ mahtſliga gaiſa ſalpetera un ſalka ſlahpeſka. Pee mahtſliga amoniata iſgatawoſchanaſ wa-jadſigſ uſ 1000 kilogrameem tihra ſlahpeſka 3 kilowatgaduoſ elek-triſtaſ ſtrahwaſ = 26.180 kilowatſtundaſ elektriſtaſ ſtrahwaſ, t. i. uſ 1 kilo ſlahpeſka 26,28 kilowatſtundaſ. Amoniatu zenaſ fabri-kanti tureja augtaſ: 1 kilogramſ amoniata ſlahpeſka maſſaja 1 marku = 124 ſantimuſ. Pee mums nu gan 1 kilogramſ ſalpetera ſlah-peſka ſemſopjeem maſſà taiſni otru tiſ, t. i. ap 2¹/₂ latuſ (weenà pudà = 16,38 kilograma ſalpetera, kaſ maſſà 6 lati, atrodaſ à 15°% = 2,46 kilo tihra ſlahpeſka) 1925. g. iſzehlàſ ſtrihduſ ſtarp amoniata ſabrikanteem un w a h z u lautſaimneeku ſaweenibaſ preekſſtahweem. Pehdejàſ ſaweenibaſ leetprateji-kimiki aiſſrahdija, ſa amoniata raſchoſchana nematſajot ne puſi no tàſ zenaſ, kaſdu

plehšot fabrikanti no semkopjeem. Fabrikanti apgalwoja, ka semneeku ņaweenibas aprehkini esot pahraf optimistiski. Bet 3 ik ihsti ismaks mahksliga amoniata raschoschana, to fabrikanti ka gudri zilwefi wis nepateiza. Beidsot salihga tomehr ta, ka wahzu lauf-saimneeku ņaweenibas preekschshahwi apmeerinajās ar augstajām amoniata zenam, fabrikantu preekschshahwu turpretim apnehmās balsot reichstaga par labibas muitas atkaleeweschanu Wahzija (kas 1919. g. tika atzelta). Ta, tad spekulantisms uswareja us wifas linijās! Latwija leetas naw til weenkahrschas — Latwijai, pehz Danijas parauga, jaiswed semkopibas produkti, ka sweests, feers, bekons, olas, un newis jaewed, pehz Wahzijas parauga. Ta tad lehtu mahksligu mehflu jautajums preeksch Latwijas semkopjeem ir dšihwibas jautajums. Pehdejos gados pee amoniata raschoschanas ņahkta jau leelumā peeletot „Mont-Cenis“ metode, kas prasa tikai 40% no tās elektribas strahwas, kahda wajadsiga Habera-Boscha metodei, proti tikai 1,2 kilowatgabi us 1 tonnu ņahpella, jeb 10^{1/2} kilowattundas us 1 kilo amoniata ņahpella ņahpella zena nokritusees par 15%... Newar buht schaubu, ka pee schās metodeš amoniata paschzena neisstaisis ne trescho dalu no wahzu fabrikantu sinditata-ņaweenibas zenas, pat eeslehdot „lizenzes“ isdewumus par schis metodeš peeletoschanu Latwijas eeschejam wajadsibam. Wehl stipri lehtaka isnahlot kahda jaunatrasta Berlinese kimika profesora Mehnera metode, kura nu gan lihds schin wehl naw ismehginata fabrikās, leelumā, bet tikai laboratorija. Peenemsim, ka buhtu jarihkojas pehz Mont-Cenis metodeš un ka ņahpella zena istaisitu 1/2 latu = 40% no wahzu sinditata zenas. Rahds tad buhtu isdewums par mahksligeem mehfleem augschā peewestā 70 puraweetu tihruma ņaimnezibā? 6 pudu 15% salpetera weetā us puhraweetas peektistu ar 4 1/2 pudeem 20% amoniata, kas ismaksatu tikai ap 1,8 latus (3,6 kilo ņahpella a 1/2 latu us 1 puda = 16,4 kilo amoniata). ņseetu 4 1/2 . 42 = 189 pudi amoniata, kas ismaksatu kopā 340 latus. Cetaupijums us ņahpella mehfleem ta tad istaisitu 1512 — 340 = 1172 latus! Cetaupijums us 49 kulem (a 100 kilo) superfosfata buhtu 5 lati no kules = 490 — 5 . 45 = 245 lati. Cetaupijums us kalija ņahli ari waretu buht ap 3 lati no puhraweetas, t. i. 49 . 11 = 539 latu weetā 498 = 392 lati (cetaupijums 539 — 392 = 147 lati. Kopisdewumi: par ņahpella mehfleem 340, par fosfora ņahbes mehfleem 257, par kalija mehfleem 392, kopā 989 lati 2541 lata weetā (tagadeja zena). Skaidris, ka ja wairakrschas wehrtiba, neisdewigas wafaras dehl istaisitu tikai puši no teoretiski isrehkinateem 3582 lateem, tomehr semkopim wehl it labi ņahtos... Protams, ka mahksligeem mehflī buhtu no walfis dodami us lehtu, 9 mehneschu kreditu. Kooperatīwi waretu usnemtees widutaja lomu, par to tee waretu ņanemt ņawus 2% — 2 1/2%. Muhsu semneekņaweenibas barweschī, buhdami profani modernā laufņaimnezibas ņinatnē, ņin tikai weenu gudribu: nojst laufstrahdneeku algas un eewest apņardsibas mul-

taš... Semkopibas pazelschanu tee atstahj spekulantu labwehlibai. Bet fur tad walsts lai nem tas „milfu“ naudas sumas lah-
das wajadsigas mahfsligu mehfsu fabriku usbuhwei un wehl lah-
das leelakas — Daugawas uhdens spehta stazijas isbuhwei. Veenemfim, ka teef isbuhweta weena semata Doles krahze, tas pee
6,2 metru augstuma un tikai 450 kubikmetreem wideja uhdens sekunde
(Daugawa pee Doles gada zaurmehra ap 650 kubikmetri uhdens
sekunde — fausata gada laika gan tikai ap 125). Tad isnahktu
teoretiski (atstaitot „rihweschanas“ faudejumus) ap $6,2 \cdot 10 \cdot 450 = 27900$
firgu spehti jeb ap 21.000 kilowati zauru gadu, tas dotu
 $8760 \cdot 21000 = 180,7$ milj. kilowattstundu. Rigas pilsehtas waja-
dsibam ateetu wisleelais 60 milj. kilowattstundu (1926. g. Riga
patehreja til 35 milj. kilowattstundu strahwas), paliktu pahri wis-
mas 100 miljoni kilowati lehtas „atkrituma“ strahwas. Schahds
daudsums strahwas pehz Mont-Cenis metodeš peetiftu 10.000 tonu
flahpekla jeb ap 50.000 tonu amoniaka raschoschanai. Ar schahdu
daudsumu amoniaka buhtu eespehjams Latwijas labibas raschos
pazelt wismas par 200.000 tonam, t. i. par 25%. Ismaksat is-
maksatu Doles krahzes isbuhwe pehz muhsu techniku aprehkineem,
ap 12 milj. latas — ja nerehkina procentus. Rahdi isde-
wumi wehl famastinos, par dascheem miljoneem, ja mehš, ka
to darija inteligentee spaneeschi, usbuhwetu fewischtu zementa fa-
briku un ja mehš usbuhwetu paschi sawu (walsts) dselsš ahmuru,
lehtas dselsš raschoschanai. Teefa, ka amoniaka fabrikas usbuhwe
50.000 tonu amoniaka raschoschanai ari waretu maksat sawus 5
milj. latu. Ja nu rehkina, ka pusi no Doles spehta stazijas is-
buhwei wajadsigam sumam kristu us Rigas pilsehtu, kurai buhtu
preekschroziba „deenas“ strahwas isleetoschanā, tad us amoniaka
raschoschanas eetaisi, ka tahdu, kristu sawi 12 milj. lati. Bet kuri
lotti ahtra laika atmaksatos — weena pascha gada labibas laufu
wairatrascha buhtu $200.000 \cdot 200 =$ ap 40 milj. latu wehrts, no
lahdas sumas nu gan ateetu isdewumi par mahfsligeem mehfleem,
ap 10 milj. latu. Teefa, wajadsigas wehl 2 supersoffata fabrikas,
lihdsigas Mihilgrahwa fabrikai, no kuram latra maksatu ar wisu
eetaisi wisleelais $1\frac{1}{2}$, kopā 3 milj. latu!

Sahpigs jautajums semkopiba wehl ir darba rihtu un lauf-
faimneeziōas maschinu jautajums. Maschinas un darba rihti,
arkli, ezeschas, istaptis u. t. t. pee mums dahrgi. So zenas fa-
kriht ar Wahzijas darba rihtu un maschinu zenam, kuras, ka
wahzu semkopibas profesors Roemers schehlojas, esot otr til aug-
stas, ka Amerika — tai pascha Amerika, kur darba algas wairaf-
ahrt augstalas ka Eiropa. Esmu us scho nebhshchanu jau wai-
raktahrt aisrahdijis. Ar tahdu panahktumu, ka semkopji pa para-
dumam netiz finatneekam, bet tiz spekulanteem un spekulantu ais-
stahweem, ka lehtak dot eewestās maschinas newar. Spekulantu
aistahwji prot semneekus pamatigi apwahrdot, teem pastahwigi
eegalwojot, ka wini (spekulantu aistahwji) grib tikai semneeku labumu.
Protams, ka importeereem jarehkinas ar ilgu maschinu nostahwe-

ſchanu „uſ lehgera“. Tapeh3 ka eewefiaſ teef par daudſ maſſhinaſ un daſſhadu firmu, kurai katrai ſawſ „tipſ“. Katrà ſinà buhtu no ſwara paſſchu lauffaimneeziabaſ maſſhину fabritu eerihkoſhana. Latwi3a eewedufe pehdejoſ gadoſ par 6—7 milj. latu lauffaimneeziabaſ maſſhinaſ. Pee tam lauffaimneeziabaſ maſſhину faſtahwſ Latwi3à wiſai truhzi3ſ, ja to ſalihdſina ar Dani3u.

Lauffaimneeziabaſ maſſhину bija 1923. gadà:

	Dani3à	Latwi3à
Rindſehjmaſſhину	79.345!	1.297!
platſehjmaſſhину	—	2.366
labibaſ plaujmaſſhину	24.602	14.113
labibaſ kuhliſchu ſehjeju	42.079	nedaudſaſ
ſahleſ plahweji	53.160	16.027
ſahleſ plahweji ar cetaiſi labibaſ plauſchanai	36.944	?
traſtori	2005	127
lokomobileſ	7.411	2.203
ſirgu grahbekli	—	16.288
ſartupelu roſamaſ maſſhinaſ	—	712

Dani3à aramaſ ſemeſ platiba iſtaifa 2.750.000 hektaruſ, Latwi3à tiſ 1.680.000. Tà tad Latwi3à jau nu waretu iſtiſt ar 60°/₁₀ to maſſhину, ziſ Dani3à. Bet wiſai uſtrihkoſha ſtarpiba ir, ka Dani3à labibaſ plaujmaſſhину kopà ar kuhliſchu ſehjejeem 66.681, Latwi3à tiſ 14.113. Peh3 Dani3aſ parauga Latwi3ai waja3ſetu buht ap 40.000 plaujmaſſhину 14.113 weetà. Taſ ir Latwi3à waja3ſetu plaujmaſſhину ſtaitu trihſſkahrto! Mumſ taſſchu par Widſemi un Kurſemi (ar Semgali) kopà ween ap 45.000 we3ſaimneeku mahjaſ. No kura3 katrai nepezezeſſhamaſ waja3ſetu ſawaſ plaujmaſſhinaſ. Kur nu wehl tàſ 70.000 jaunſaimneeziabaſ un Latgaleſ 60.000 weenſirgu ſaimneeziabaſ, kura3 katrai waja3ſetu wiſmaſ weenu ſahleſ plahweju ar cetaiſi labibaſ plauſchanai. Pawiſam behdigi ſtahw Latwi3à ar rindſehjmaſſhினam. Ar kura3 dani eetaupa ¹/₃ ſehklaſ. Latwi3à waretu eetaupit katru gadu ap 2¹/₂ milj. pudu labibaſ ſehllu, 10 miljonu latu (500 milj. rublu) wehrtibà, ja mumſ buhtu peeteekoſſſhſ ſtaitſ rindſehjmaſſhину. Rau, ſahdi mehſ, aiſ ſtaupibaſ, eſam iſſſchlehrdetajit. Bet ſemtopjuſ wainot newar. Rindſehjejaſ pahraſ dahrgaſ! Lai gan to mehanifimſ wiſai weentahrſſſhſ! To paſal taiſit pawiſam naw gruhti. Tàpat kà plaujmaſſhину, ſirgu grahbekli, kulmaſſhину mehanifimſ. „Patenti“ uſ daſſhadam maſſhினam pat Amerikà ſeu iſbeigufeſ. Paſal taiſit tàſ brihw Amerikà katram! Taſ ir Ameritaſ, Wah3ijaſ, Anglijaſ maſſhину fabrikanti, kà gudri kungi, peekabina ſawam jaunliſerejamam plauj- un zitam maſſhினam ſaut ſahdu, gluſchi neſwarigu un newaja3ſigu jaunina3umu, uſ kura teem atkal iſnemti uſ 15 gadeem „patenti“. Swarigi jaunina3umi bija weenigi aiſſſtruhwe3amaſ, aiſſſegtaſ ritenu aſiſ arkleem, plauj- un kulmaſſhினam. Bet tur patenti noteze3uſſchi. Tàpat kà puteklu ſuh3eju patenti pee modernam kulmaſſhினam un moderno kulmaſſhину ſalmu preſeſ patenti. Ka3daſ (ſalmu preſeſ) aiſtaupa wiſ-

mas trescho dalu strahdneeku pee kulmaschinam. Lokomobilu „pasch-gahjeu“ patenti ari sen notezejuschi.

No swara buhtu traktori, ar benzinu waj wehl labaf petroleju dsenami. Uri te muhsu semlopjeem paschu traktoru, benzina un petrolejas dardsibas dehl gruhti peeejami. Benzina pee mum 4 reises dahrgals ta Amerika, petroleja otr tif dahrgal Nepezeeschama wifupirms petrolejas un benzina muitas atzellschana lauffaimneezi-bas wajadsibam. Motorarkli no swara semeš pamatigai isstrah-daschanai, dsilarshanai, waj labaf, til arshanai ar „padsilinataju“. Muhsu slittas raschas pa dalai isstaidrojas ari dehl pahraf fellas wagas, tahdu dsenam ar muhsu wideja stipruma sirdsineem. Ras parasti nesneedsas pahri par 6 zolleem. Ja waretu art ar padsi-linataju, paleelinot wagas dsilumu kautschu par 2—3 zolleem, tad tuhlit faufu ta flapju wasaru bihsstamiba stipri samasina-toš. Sejuhdsot sirgus padsilinataja arlla, toš weegli war nofaut!

Bet sahpiiga ir traktoru zena. Ra lai wideji leels faimneeks ar 70 puhrweeam aramas semeš eegahdajas motorarklu, kas massa wismas 3.500 waj pat (ar padsilinataju) 5—6000 latuš. Bet tahda buhtu masa 10 sirgu spehla motorarkla paschzena labi eerihkoti fabrika, kas gatawotu wefelas „ferijas“, t. i. wairaf tuhl-stoschus weena tipa arklus gada? Netahdi ne augtala par tah-deem 1000 lateem! Tahda ir pasihstamo Jorda automobilu pasch-ismassa, kuruš tagad Amerika pahrdod par 260 dolareem = 67600 rubleem. Masam motora arklam, tahdam, ar kuru war usart 5—6 puhrweetas deena us 6 zolleem, waj 3—4 puhrweetas ar padsi-linataju us 9 zolleem, newajaga stiprakas maschinas ta parastajam Jorda automobilam. Uttrihritenu gumijas reepas, mihtstais sehdeklis un aissargu stils, bet nahf klahf weentahrschais arlla mechanisms . . . Ta tad: ja mehš gribam Latwijas semlopibu peeteeloschi mechaniset, atweeglot wezfaimneekeem ta jaunfaimnee-keem gruhto darba spehla jautajumu, tad neatleel nelas zits, ta eerihkot walstis lauffaimneezi-bas maschinu fabritu. Us privateem usnehmejeem, labeem ontuleem mehš esam deesgan ilgi walti isgai-dijuschees! Kur tahdu fabritu dibinat? Wischertaki Leepaja, kur dsihwo wairaf tuhlstoschi strahdneeki bes pastahwiga darba un kur kara ostā atrodamas deesgan dauds zara laika pamatigi usbuhwe-tas, tagad neleetotas walstij peederigas kara materiala darbnizu ehlas! Kuras ta tad walstij neta nemassatu, bet tagad neleetotas, pamasitim fabruht! Neleetotu fabritu ehlas ari Rigā titu titam. Schas ehlas gan stipri zeetuschas, fabojateem jumteem, fabojatam, pat pilnigi isstiam logu ruhtim. Bet eeguhstamas tas par smeekla zenu, par 10—15% no buhweš wehrtibas un atremontejamas par talakam 15—20% no pilnigu jaunbuhwju ismassas. Protams, ta lehta waretu buht lauffaimneezi-bas maschinu buhwe titai tad, ja eespehjamš, ta jau minetš, buhwet wefelas maschinu ferijas, wis-mas daschus tuhlstoschus gada peh3 weena tipa peeteetot t. f. „teloschās lentas“ sistemu pee darba fabrika. Bet tas jau ir

eefpehjamš! Ja mehš gribam, kurmehr tift lihds Danijsa paraugam, tad mums 10 gaduš no weetas buhtu jabuhwe:

	Vašhismakfa gabalā lati	Kopsuma milj. lati
10000 labibas plaujmašhinas	200	2,0
10000 sahleš plahweji	100	1,0
10000 rindsehjmašhinas	200	2,0
10000 firgu grahbecki	100	1,0
20000 arlli	50	1,0
20000 atsperezeshas	50	1,0
10000 mehslu rati, pašahrditaji	250	2,5
2000 motorarlli	1000	2,0
1000 kulmašhinas ar salmu presi, 10—12 firgu špehu motoru welkamaš un dšenamaš	2000	2,0
		14,5

Protamš, ka til lehta pašhismakfa tilai tad eefpehjana, ja 1) walšis semkopibas mašhину fabrika dabu wajašdigo tšhugunu un tehraudu (plaujmašhina, mehslu rateem un rindsehjmašhina) pa 300 kilo, sahleš plahwejeem un firgu grahbeckeem pa 150, arkleem un atsperezesham pa 75, motorarkleem un kulmašhina) kopā 19.500 waj apalā škaitā 20.000 tonnaš no eerihkojama walšis dšelsahmura par pašhženu, t. i. tšhugunu par sahdeem 90 lateem, elektrotehraudu pahr sahdeem 180—200 lateem, nikela tehraudu par 350 lateem tonnu. 2) Šapat jadabu par tirgotaju zenu kofi iš walšis mešheem... 3) ari elektrifšā strahwa jadabu lehti. Arllu lemešheem un atšperem, plaujmašhину ištaptim jabuht no nikela-kroma tehrauda, wišlabal iš neruhšo-šhā tehrauda, sahdš gan išnahl štipri dahrgš, wišmaš 1.200 latuš tonnā, tā lā taš saštahw iš 20%—25% nikela un kroma peejaufuma tehraudam. Nikelš mašā 4¹/₂ latuš kilo, ari kromš štipri dahrgš. Bet tad ari waretu dot mašhinas un arlluš, kaš kwalitates (labuma) šinā štipri pahršpehtu lihds ššim leetotoš! Protamš, ka laufšaimneežibas mašhinas janodot par pašhženu semkopjeem un uš pakahpeništū nomakšu 2—3 gadoš — par štarpneekeem atkal waretu buht kooperatiwi ar 2—3% kurtasčas...

Wišu kopā šanemot šaidrš, ka semkopibas pazelšhana leelā mašhtabā ar walšis mahtšligu mehslu un mašhину fabriku eerihkošhnu dotu labumuš neween semkopjeem, bet ari ruhpnneežibas strahdneekeem. Ruhpnneežibas strahdneeku nodarbinašhana eefššemes patehrineem pee tam ir daudš razionalaka un drošhaka netā išwedumam uš ahršemem un wehl tahdāš nosarēš, kurāš mums pašheem nemaš naw išejweelas! Šhe proponetā mahtšligu mehslu rašhošhana par 21 milj. latu un laufšaimneežibas mašhину rašhošhana par 14¹/₂ milj. latu, praštū daudš masaš walutasaš par no ahršemem eewedamām išejweelam, netā pehž tagadejā lihguma ar Kreewiju nahšfees išdot 40 milj. latu išwedproduktu rašhošhanai... Un

ruhpnēezibas pazēlšchana eefšsemē tatschu eefpehjana wēfelā zitu preefšmetu rindā. Mehš eewedam par 25 milj. latu kotwilnās audumuš. Išeeweelas šheem audumeem maksatu ap 8 milj. latu. Mums eewed ap 2500 tonas kotwilnās audumu, kureem waja-dsigās dšjas war raschot no 3100 tonam kotwilnās uf lahdām 120—150 000 špolitem un faaust uf 2000 mechanistām stellem. Birms kara kotwilnās špolišchū zena bija 25 šhilini gabalā, mehanistu kotwilnās audumu stelli 350—500 šhilini. Tagad šchi zena par lahdām 30% augstaka. Išdewumi tomehr nepahršneegtu 5—6 milj. latu. Tadejadi mehš waretu dot darbu wairaf tuhtštosheem strahdneeku.

Wilnās audumu mehš eewedam par 9 milj. latu. Išleetotās jehlweelas — eewedamās wilnās wehrtiba ap 3½ milj. lati. Išdewumi wilnās wehrtuwei un austuwei, kas waretu atweetot 90% eewedumu, nepahršneegtu 3—4 milj. latu.

Pawifam nepeezeefchama ir eewestās dšelsš un weentahrscho dšelsšproduktu (steenu, steepulu, dšelsšzela fleeschu, jumta un zita šlahrda) atweetošchana ar eefšsemes dšelsš ahmura produktēem! 36.000 tonas dšels un dšelsš pušfabrikati mums 1926. g. ismafaja 7½ milj. latu. Ja mehš par ahrsemēs eepertomām atmens oglem un par ahrsemēs eepehrtamu dšelsš rudu un tofsu išdosim šchahdu sumu, mehš warešim raschot eefšsemē ne tikai 36.000, bet wēfelas 100 000 tonas dšelsš, lahdā raschošchana ari ir minimums no nahkofchos gados wjadšigā dšelsš. Pēenahziš beidsamais laišš, tad mehš atweetojam muhsu galigi šabrauf-tās dšelsšzēlu fleedes, ap 250—300.000 tonas ar jaunām fleedem. Suhtot wezas fleedes uf ahrsemem pahraufeschānai, nahkas peemafat wairaf tā 2/3. Pašchu fabrika dotu jaunās fleedes par 1/3 lehtaf nēlā ahrsemju fabrikās.

Nepeezeefchama ir leela walstš zementa fabrikās buhwe. Mehš eewedam ap 200.000 muzas zementa gadā par 1,6 milj. latu. Rigas zementa fabrika, kas ar walstš, t. i. Latwijas bankas naudu atjaunota, rascho ari wehl lahdās 150.000 muzas. Bet pahrdod tās par Wafar-Eiropas zementa sindikata zenam, kas 2—3 šahrtam pahrneeds pašišmafku labi eerihotās, leelās zementa fakrikās. Nahkamos gados, ja mehš gribam wairaf buhwet pilsehtās un uf laufeem, mums wjadšēs zementa patehriņu dubultot un trihšlahrtot...

Šelsšahmurs.

Reetum-Eiropā patreiš noteek dšelsšahmuru apweenošchānās — teef nodibinātš starptautištš frantšchu-wahzu-tšheku dšelsš sindikats ar noluhku pazelt dšelsš zenas! Ja Latwijas walstš negrib šchāufmigi pahrmafat uf tai nepeezeefchameem dšelsšzēlu materialem (fleedem, tiltu materialu, wagonu un lokomotiwu materialu), ja ta negrib laut fawuš semneekuš šchāufmigi ismantot, tad tai

atleef titai zelt paschai dselſs zepſi. Latwijâ gan naw pamatweelu dselſs raſchoſchanai: naw ogſu un dselſs rudaſ. Bet dselſs zepſi ahrſemêſ ir nodibinati ari taħdâſ weetâſ, fur naw dselſs rudaſ un ogſu, ja ween ſchâſ dselſſruhpnecziabas iſejweelaſ eeſpeħjamſ weegli peegahdat, peewefſt. Tâ nodibinatiſ Antwerpenê taħdêſ no leelakeem Eiropâſ dselſſahmureem, tâpat Stetinê. Anglu ogleſ un koſfu liħdſ Rigai atgahdat naw dahrgi, tâſ teel eeſweſtaſ pa daſai pat balafſta weidâ. Beſ tam paſtaħw eeſpeħjamiba, t. i. ſchi eeſpeħjamiba ſihkaſ japahrbauda, raſchoſ lehtu un labu koſfu no Eihrela purwa tuħdraſ, furſch purwêſ taſſchu ſneedſaſ liħdſ kugo- jamâſ Veelupeſ malai, t. i. liħdſ weetam, fur weegli eeſpeħjamſ peewefſt wideji leeloſ fraħtſ kugoſ dselſs rudu. *) Dſelſs rudu pa leelafai daſai eeſwed ſawâm wajadſibam ari anglu un wahzu zepſi no Spanijaſ un Sweedrijaſ. No Seemel-Sweedrijaſ, Botnijaſ liħtſcha dselſs rudaſ oſtam liħdſ Rigai ir titai 570 juħraſ juħdſeſ, t. i. uſ puſi tuwaſ tâ liħdſ Anglijaſ, uſ puſi tuwaſ tâ liħdſ Wah- zijaſ, Reinaſ apgabala dselſs zepſeem. Dſelſs rudaſ kraħjumi Sweedrija ir walſiſ ihpaſchumſ. Paſtaħw wiſuleelakâ warbuħtiba, ka ſweedru waldbiba Latwijai par dselſs rudu nereħkinâſ wairaf tâ Anglijaſ un Wahzijaſ. Fraħtſ iſnaħtſ leħtaſi!

Lai ſareħkinam warbuħtejoſ raſchoſchanâſ iſdewumus! Swee- drijaſ ſemâ ſoſſora ſatura 60% dselſs ruda maſſâ liħdſ Stetinei, 840 juħraſ juħdſchu no Luleaſ (Seemel-Sweedrijaſ dselſs rudaſ) oſtaſ 23,15 wahzu markâſ. Liħdſ Rigai maſſâſ wiſleelataiſ 22 wahzu markâſ, jo liħdſ Rigai par 270 juħraſ juħdſem = 27 ſtundu fraħtſtwaikona brauzeena tuwaſ! Weenai tonai iſchuguna wajaga 1,6 tonâſ 60% dselſs rudaſ, kaſ maſſâ 35,2 wahzu markâſ, beſ tam 1 tona koſfa, kaſ iſmaſſâſ ar atwedumu iſ Angli- jaſ 25 ſchilinuſ. Weħl praħtiſkati gan eeſpirſt Anglija ogleſ par 15¹/₂ ſchilineem tonu un raſchoſ Rigâ koſfu, jo taħejadi dabun iſleetot par pilnu weħrtibu pee koſfeſchanâſ iſpluħſtoſcho augſt- weħrtigo apgaifmoſchanâſ gaſi. Wajadſigaiſ kaħtiſ peħz wahzu peemehreem maſſâſ 2 markâſ, ſtraħdneeki 3 markâſ, wiſ- pahreji iſdewumi 2 markâſ no tonâſ. Kapitala prozentſ, eeħerojot to apſtaħkli, ka dselſs ſtaħwzepſiſ, kaſ raſcho 300 ton- naſ dselſs deendâ, 100.000 tonnaſ gadâ, nemâſſâ wairaf par 2 milj. marku, ap 2 markam no tonnaſ, 8% kapitala proz. un 2% deldejumu reħkinot (ſtaħwzepſiſ noleetojaſ 20 gadoſ). Raſchoſchanâſ iſdewumi no tonnaſ iſchuguna nepahrſneegtu 72 lahuſ. Saħrnuſ kaħduſ 800 kilo no tonnaſ dselſs, war iſleetot zementa, t. f. „dselſſzementa“, kaſ naw ſliħtaſ par Portlanda zementu, raſchoſcha- nai. No taħda zepſa atkriħtumeem ta taħ iſnaħtu iſejaſ weela 500000 muzu zementa raſchoſchanai. Anglija tagad (1928. g. aprili) maſſâ iſchugunſ kaħduſ 69 ſchilinuſ no tonâſ = 85 lahuſ, pee ka weħl naħt klaħt weduma maſſa liħdſ Rigai, wiſmaſ 5 ſchilini = 6 l. no

*) Kuħdraſ koſfeſchanu eeteiz ari prof. Glaſenapſ „Ekonomiſta“ 1920. g. 572 lapp., tâpat inſch. Dſolinaſch (turpat, 1920. g. 252 lapp.).

tonas. Tā tad pašrašotais tšjugunš weenmehr buhtu par 20 lateem no tonas, lehtakš, nekā eewestais. Un buhtu dotš darbs pašču strahdneekeem un eeguhta par walti isejweela 500.000 muzam dšelsšzementa. Dšelsš tahlakš pahrstrahdaschanas isdewumi tehraudā jasklāitā tā, ka no 10 tonam tšjuguna, pahrstrahdatām Martena krahfni isnahkš tikai 8 tonas tehrauda. Rašhofchanas isdewumi tonai tehrauda bluku waj fleeschu nepahršneegš 120—125 latuš no tonas. Par eewedamām tehrauda fleedem jamakšā wišmas 160 lat no tonas. Wezu fleeschu pahrkaufesšana Martena krahfniš un iswalzesšana par jaunām fleedem neismakšatu wairak tā 30—40 latu no tonas. Išdewumi par Martena krahfnim un walzejamām eetaisem 90—100.000 tonu tehrauda produktu isstrahdaschanai pehž pirmšlara zenam nepahršneegtu 3 milj. šhilinu. Kopā wišš dšelsšahmurs ismakšatu pehž pirmšlara zenam 5 milj. šhilinu, pehž tagadejam zenam nezit wairak. Zementa šabrika 600.000 muzu zementa (= 100.000 tonu) isstrahdaschanai makšatu wišleelakais 2 milj. latu. Bet waretu ari dot zementu par lahdeem 20 lateem tonā, tagadejo 60 latu weetā.

Waj walstš usnehmumi nenes šaudjumus?

Cepreelšhejos aprahdijumos uswehrtš, ka ja mehš gribam pazelt Latwijas laufšaimneezibas rašhofchanas špehjas, tad abšoluti nekāš zitš neatleef, tā gahdat par lehteem, semkopjeem us racionaleem kreditu noteikumeem dodameem rašhofchanas lihdsfleem, lehtām maščinam, lehteem mahšfligeem mehšleem, kuruš pehž lihdsčhinejem peedšihwojumeem naw dewufe šlawetā „priwatā iniziatīwe“. Atleef tā tad weenigi greeštees pee walstš, prašit walstš usnehmumu eerhšofšanu semkopibas rašhofchanas lihdsellu rašhofchanai. Eš šinu, ka eš ar šho prašibu aisteeku wefelu širfenu puduru špekulantu un špekulantu aiššahwju. Rā? Waj tad mehš nesinam, zif kluhmigi gahja Latwijas walstij, kad tās waldbiba 1919. un 1920. g., bija usdewufe šaweem eeredneem isstrahdat kokuš? Waj nesinam, lahdas bija panamas Apgahdibas ministrijā? Teefšam. Neleetprateji un šukulu nehmeji bija eetifuschi augštakā eeredneezibā un eepirkušchi ahršemš daschadas ušturas weelas par 20—40% wirš birščas zenas. Leelijās wehl ar to, ka nebija peeaizinahjuschi leetpratejus un nebija eewehrojuschī ahršemju biršču kuruš — jo kaš tahdeem paganeem (leetpratejeem) warejis us-tizet! Tā bija teefšam nodarita šlahde Latwijas walstij par dascheem šimteem miljoneem Latwijas rublu. Selas bija, ka daschuš wainigos „masoš franzišchuš“ nodewa teefai un noteefaja. Bet atbildigajem ministru kungeem, kaš bija šaudjumus nekofchos pašuhitijumus, eepirkumus lihdsparafstijuschī, ar šawu autoritati fe-

gufchi, wiß flacht nekehràs! Neuslika teem ari peenahkumu, prasit leetprateju padomu. Bet grosija wifu walstß fainneezibas politikul Likwideja walstß eepirtßchanas biroju, likwideja eepirkumuß, likwideja i wifus walstß usnehmumuß. Rahdi tad pastahweja walstß usnehmumi? Nu, galwenda fahrida mesha eezirßchana un eezirsto foku isstrahdashana, noweshchana, fasahgeschana, nogahdashana lihds ostam us walstß rehkina. Schahda walstß foku isstrahdashana bija protams privateem usnehmejeem dadßis aziß. See wareja aistradit, fa tahda dala eezirsto foku nebija laika iswesti is mesha nu bojajufchees. Bija ari notifikushas walstß apkrahpschanas us darba algu rehkinu (darbineeku staita wiltoshana), foku nowadashanas un isstrahdashanas isdewumu wiltoshano. Schas nebuschanas un spekulantu interesentu rotas puischi presè un fabeedribà istleedsa par leelam walstß fainneezibas panamam. Pateesiba wifas schas panamas bija tilai tahdas „panaminas“, par furam kopà nesanahza walstij saudejumu ne simtß miljoni rublu. Bet interesenti panahza sawu: walstß foku isstrahdashana tifa isbeigta, eezehrtamee mesha gabali likti weenigi us torga, pehz zara laika parauga. Panahkumi nu ir tahdi, fa par kubimetri leetu foku 1925./26. zaurmevra eenahkufchi apm. 8 lati. Kas us „standarta“ (165 kubitpehdam jeb $4\frac{6}{7}$ kubitreem sahgeta materiala) wajadfigeem ap 8 kubitreem apalu foku istaifa 64 latuß. Knapi $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ no foku eksporta wehrtibas. Pastahw wisleelakà warbuhtiba, fa walstij paschaj isstrahdajot foku materialuß isnahktu par sahdeem 50% leelats walstß eenahkumuß. Interessantu prese sawos aplamos walstß fainneezibas nopaloshchanas aprehkinoß eet til tahlu, fa ta apgalwo, fa yatwijas walstß usnehmumi 1921./21. g. dewufchi 913 milj. r. leelu walstß saudejumu. Rà tà to peerahda? Gauscham weenfahrfchi: ta peerahda fa 1920./21. budscheta gadà no walstß usnehmumeem teescham eenahziß walstß kasè par 913 milj. rubl. masaf, nekà bija eepreetsch aprehkinoats. P a t e e s i b à l e e t a b i j a p a w i f a m z i t a d a ! 1) Leelakà dala walstß linu eepirkumu bija palikufchi nepahrdoti! 1921. g. 1. aprili atradàs walstß linu spihkeroß Rigà 8000 tonu linu. Finanzu ministris Purinsch nebija gribejis to pahrdoshanu risket nokritufcho linu zenu dehl. Ringolds Kalningß schos linus isfweeda tirgù 1921. g. par wehl semafam zenam, lai peerahditu walstß u'nehmumu neeneefigumu. Genahza bet weenmehr wehl 473000 anglu mahzinas = 539 milj. r., tà fa atskaitot walstß eepirtßchanas un eksplatazijas isdewumuß, palika pahri fà thra walstß pelna 307 milj. r. Rà stahw ar „leelo defizitu“ un no walstß isstrahdateem foku materialeem?

„Ekonomista“ 1923. g. Nr. 17, (642. lapp.) dots pahrfats par to, fa 1920./21. g. walstß mescheem isdoti 151,2 milj. rubli, eenemti tilai 70,7; „defizits“ 80,5 milj. r.; 1921./22. g. isdoti 141,9, eenemti 145,4 miljoni, atlikumuß 3,5 milj. r. Bet 1922./23. faimneezibas gadà pahrdoti wehl mesha materiala par 550,2 milj. r., kamehr wifis mesha dep. isdewumi istaifijufchi tilai 260 milj. r! („Ekonomista“

1923. g. Nr. 11, lapp. 427.) Uzim redsot, ņee ir tee wezee 1920./21. g. eezirstee meņĶa materiali, kuruŶ par lehtām zenam, 9¹/₂ mahrzinam no standarta (tee bija palikufĶi fili-pelefi) likwideja 1922. gadā. KaŶ wainigŶ pee likwidazijas nowehlofĶanāŶ? Waj ņematee eeredni? Nē! NotawefĶanāŶ notika zaur ministru fungu eplamo rihzibu! Tee nepahrdewa wiŶ teefĶi uŶ ahrņemem, nehuhtija wiŶ fokufŶ tuhli 1921. g. uŶ Angliju, lai tur toŶ litu uŶ torgu, (tahdu rihzibu teem katrŶ leetpratejŶ buhtu eeteizis), bet gaidija un gaidija uŶ weetejeem ņepulanteem, kuru intereŶē bija walŶti apzirpt . . . Un neŶtatoteeŶ uŶ to, galu galā meņĶa materialu iŶŶirahdaŶĶana par 1920/21. — 1921/22. — 1922/23. g. atweklot meņĶu dep. iŶdewumuŶ, dewuŶi newiŶ defizitu, bet 284 milj. rublu atlikuma! Bet 1922/23. g. meņĶa dep. iŶdewumi tatŶĶu wairŶ neatteezaŶ uŶ 1920/21. g. eezirsteem kofeem. 1922/23. g. meņĶu departaments eenehmis wehl par pahrdotu meņĶu tahlafuŶ 707 milj. r. MeņĶu departamentam jauŶtur meņĶŶargi, meņĶŶini. Nr ari ziti iŶdewumi. 1922/23. g. taŶ iŶdewiŶ 260 milj., 1923/24. g. 230 milj. r. 1923/24. pahrdoiŶ meņĶa par 22 milj. lateem. PareiŶi reŶĶinot par 1920/21 g. eezirsteem meņĶa materialeem ņanahlŶ ņawi 400—500 milj. r. tihra atlikuma! NeŶtatoteeŶ uŶ nemahtuligo rihzibu pee pahrdoŶĶanaŶ augŶtaā weetā. Tā tad preeŶĶ 1920/21. g. eereĶĶinataiŶ defizitŶ meņĶu eenahtumuŶ — 177 milj. r. ir fiktiwŶ.

Nahl ahdu monopoli. ŶĶiŶ monopoli pehĶ 1920/21. g. nodokleem dewiŶ 49 milj. r. defizita. 1921./22. g. tahlafuŶ 19,3 milj. r. defizita. Tikai ņeĶhl, ta ahdu monopolam tatŶĶu bija ta galwenā noŶĶme, apgahdat eerednuŶ un armiju ar lehteem apaweem (un Ŷirgu leetam). Par zenam, kaŶ nebija ne puŶ tiŶ augŶtaŶ tā „brihwāŶ tirdŶneeziŶbaŶ“ zenāŶ. No ņawaŶ puŶeŶ tiku 1921. g. maijā tahdā plaŶĶalā rakŶtā („JaunakāŶ ŶināŶ“) peerahdijis, ta walŶti ahdu monopoli walŶtij eeneŶigŶ, newiŶ neeeneŶigŶ! Ŷpekulantu weedokliŶ uŶwareja, RingoldŶ KalningŶ likwideja ahdu monopolu. GaligŶ noreĶĶinŶ par to, par tahdu zenu likwidetaŶ walŶti kraĶjumuŶ 1922. g. palikufĶāŶ ahdāŶ, nekur naw publizetaŶ. Ŷinam tikai to, ta par wiŶeem UpgahdibaŶ ministrijāŶ kraĶjumeem wehl 1922.—1924. g. eeneemti 600 milj. r. No kureem gan laba teefa buhŶ nahlufe uŶ likwidetaŶ ahdam un apaweem. RingoldŶ KalningŶ likwideja ari walŶti audetlu, wilnaŶ un dŶijaŶ kraĶjumuŶ. SewiŶĶi linu dŶijaŶ par ņmeekliĶi lehtām zenam dabuja nopirkt paŶiŶtamaiŶ HoffŶ. Likwideja i linŶeĶĶu monopolu, zaur to pomatigi Ŷaudeja i walŶti, i linu audŶetaji. No pehdejeem tagad rudenoŶ par ņemu, jo ņemu noŶiŶtām zenam nopehrt linŶeĶĶlaŶ ņepulanti, lai tāŶ pawafari ar 50% peŶnaŶ pa dalai pahrdotu atpakaŶ paŶĶeem linopeem, ņeĶĶlaŶ wajadŶibam.

WalŶti „brutto“ eenehmumŶ par 1921. g. pawafari palikufĶeem walŶti labibaŶ, linu, ahdu, dŶiju un zitu weclu kraĶjumeem ņneedŶaŶ lihdi 40 milj. lateem (2000 milj. r.). Tahda bija pateefiba tā „milŶigo Ŷaudejumu“ walŶti Ŷaim-

neeziiba. Ziteem wahrdeem: walstis usnehmumi, nestatotees us weenas dalas eerednu nemahfulibu un leetprateju ignorefchanu, bija pilna mehrā attaisnojufchees! Bet protams, ta fchahdi atflahjumi neteef nekur mineti. Par teem nekur neruna! Ne fapulzes, ne parlamentā! Pat sozjalistu prese par teem zeetusi un zeefch flufu! Walstis usnehmumu „neeneestigumam“ turpina tizet, us to waj swehret, leelum leela dala muhfū, par fēwi newainojamas, bet garigā sinā no interefentu preses eefpaidotā inteligenzes!

Ras tad nu ees raknatees pa garlaižigeem walstis kontroles un finansu ministrijas norehkneem! Ras ees ispehtit, ta wifa Ringolda Kalninga iswestā walutas stabillifefchana titihfā laifā, 1921. g. bija eefpehjama tikai, pateizotees likwideteem walstis usnehmumu krahjumeem! Kurai reformai bet peemita ta kluhda, ta ta nestabilifeja wis walutu tad, tad spekulanti to bija wisdfilati nofitufchi, tad juliā 1921. g., mahrzina sterlinu maksaja 2400 L. r., bet fadsina to us 1000 r., tā dodot eefpehju spekulanteem eeraut, warbuht fīmtus miljonu, uskraujot Latwijas walstij par 30 milj. lateem leefas walstis kafes fhmes, t. i. leeku 30 milj. latu walstis parahdu.

Privatee usnehmumi.

Walstis usnehmumi bija jalitwidē, lai dotu „brihwai usnehmibai“ pilnu walu. Un eefahlas priwatās usnehmibas orgijas — us Latwijas walstis un tautas rehkina. No fahsuma gan apgalwoja, ta dodot walu „brihwai konkurenzei“ us Latwijū pluhdfchot ahrsemju kapitali, eefahlfchotees Latwijas tautfaimneezibā seedu laiki. Bet labee Amerikas un Anglijas ontuli ar ahrsemju kapitaleem tā nenahza, ta nenahza. Tee netizeja Latwijas walstij. Ko nu? Nu eefahlas priwatas ruhpnenezibas stutefchana un isaudsefchana us walstis rehkina — ar Latwijas bankas un Finansu ministrijas lihdselleem! Slawenais Hoffis dabuja lihds 500 milj. r. leelus aisdewumus, linu wehrptuwes un austuwes eerihfchana (un Staizeles papira fabrikas fawefchana lahtibā). Pee tam linus fahlumā par 15% sem tirgus zenas — wehlat fchis Hoffa profits us linu zenam gan famafinatā lihds 4%. 1926. g. iszehlās bafchas par to, waj tikai Hoffis aisdotoš 500 milj. r. teefcham isdewis linu fabritu eerihzei, waj warbuht tikai ne zītām priwatām spekulazijam. No ta atprasija, teefcham atdabuja 300 milj. Bet 200 milj. aisdewumi palika. Par fureem mums apgalwo, ta

Hoffa fabriku eerihzes wehrtiba tahlu pahrfneedsot aisdewumu. Veerahdijumus, aifrahdijumus par to, zit tad ihsti Hoffa fabrikās ir to spolifchu, stellu u. t. t. publikai wiš nedod. No tās prafa aklu tizibu! Tā mehš wiš nesinam, waj ar Latwijās walstis peemakfam isaudsetais Hoffa weifals no walstis stuteem weifaleem famehrā wišdrofchakais . . . Ir jau gan wefela rinda priwatu usnehmumu, kuri jau pilnigi bankrotejufchi un ziti, kuri turās tilai pateizotees Latwijās walddibas un bankas labwehlibai — kreditu pagarinafchanai. Bekera dšelfs kaufetawa un walzetawa Leepajā, nestatotees uf, zit sinams 160 milj. r. Latwijās bankas kreditu, til tiko welf dšihwibu. Rigas zementa fabrikai nepeeteel ar walstis aisdewumu ween — ta prafa wehl zementa muitas paaugstinafchanu. Lai gan zementa zena jau tagad tahda, la ta dara zementa isleetofchanu gandrihs neefpehjamu. Tahda, kas pahrfneeds raschofchanas isdewumus razionali eerihkotās fabrikās 2—2½ fahrtam. Mihilgrahwja superfoffata peespeesch walddibu tai pagarinat kreditus ar draudeem, la zitahdi ta peeweenofchotees Eiropas superfoffatu sindikatam un pazelfshot superfoffata zenas . . . Bankrotejufchi usnehmumi: Sandberga keegelniza Pahwilofstā. Ur 50 milj. walstis aisdewumu. Uz S-bas „Lini“ (walstis un Latwijās bankas aisdewumi ap 130 milj. r.) no walstis pahrnemti. Tāpat Jelgawas zefura fabrika. Bankrotejufe Bertin-Behrfina fineeru fabrika ar, zit dšird, 160 milj. r. Latwijās bankas aisdewumeem. Šhis farakstis laifam stipri ween pagarinafees — ja Latwijās banka fahls atrafst ari zitus fawus „ihfa termina“ kreditus fabrikanteem.

Tuwaki eefstatotees Latwijās bankrotejufcho un ari wehl dau dsu, no walstis labwehlibas pastahwofchu priwatu usnehmumu rihzibā, mehš atduramees uf leelu eeraufchanas fahri no weenas un uf gandrihs pafatainu nemahkulibu no otras pufes. Linus pahrfstrahdajot fabrikās pehz „Wefaiji“ metodeš, fabrikas lungi gribejufchi „eetaupit“ dahrgos leetpratejus, inscheneerus-fimikus. Lifa linus wahrit flehgtos twaika katlos un pehz isftrahdat weentahrfcheem strahdneefkeem, kuri linus pamatigi fabojaja. Milfu keegelnizu usbuhweja weelā, fur gan bijis, bet wairs naw keegelu mahla. . . Lifa nopirktis juhraš weltonis, kas buhwets tilai par upeš weltoni. Sabojaja fineerus, tos pahrfkarfejot, par fewi labi eerihkotā fabrikā. Rahds muhsu leels finansistis fawā fabrikā ufstahda dahrgu twaika turbinu, bet eetaupot dahrgo mafchinu inscheneeri, ufstiz tās darbā laifchanu un wadifchanu weentarfcham kurinatajam. Ur tahdu panahlumu, la dahrgā mafchina daschos mehnefchos tā fabojata, la ta japahrdod par wezu dšelfi . . .

Tā tad: leela dala priwato leelusnehmumu Latwijā pa balai jau nobankrotejufchi, nefot walstij milfigus faudejumus. Daudfi ziti leelusnehmumi turās til uf walstis labwehlibas.

Labi pelna 5—6 leeldfirnawneeki un leelee tofu usnehmumi. Tāpat tabakas fabrikas. Uz walstis un tautas rehlfina. Dafchi labi leetprateji rehlfina tabakas fabriku fattifto pelnu uf lahdeem

5—6 milj. latu. Kuruš waretu eeguht walstš, nepaaugstinot tabakas šihpahrdošchanas ženas.

Ka stahw ar leeldširnawneeku pelnu? Latwijā pastahw kweešchu muita un kweešchu miltu muita. Kweešchu muita 7 fantimi no kilo. Kweešchu miltu agral 36, tad 25, jaunajā tarifa projektā ta pašeminata uš 21 fantimu. Katreis pee miltu muitu pašemināšchanas leelmelderi k Leedsa, teem jaisputot. Pateesibā matematisķais aprehķins šchahds: no 100 kilo kweešchu war ismalt 70 bihdeletuš kweešchu miltuš, 27 klijas (3 išeet putekloš). Tā tad ir staidrš, ka tee 7 fantimi kweešchu muitaš japahrrehķina uš ismalteem milteem. Tas ir: ja par 100 kilo kweešchu jamatsā $100 \cdot 7 = 700$ fantimi muitaš, tad, kweešchuš samalot bihdeletuš miltuš šķee 700 fantimi japahrrehķina uš 70 kilo miltu. 700 uš 70 dalitš ir 10. Tā tad kweešchu miltu muita drihķstetu istaiķit 10 fantimuš no kilo un newiš 25, wajpat tikai 21. Tahda matematika = tehniska starpiba ari pastahw wiķāš kulturāš walstiš, kure ewestas kweešchu un reišē kweešchu miltu muitaš. Rā: Franķijā, Wahķijā, Šweedriķā, Italiķā, Spaniķā. Ēsmu gadeem welti puħleķees prešē muħķu likumdeweķeem šķo starpibu pašķaidrot. Mehš eewedam gadā 50 000 tonas kweešchu, no kureem war isstrahdat 35.000 tonuš bihdeletu miltu. Neewehroķot pahrstrahdašchanas isdewumuš, kaš labāš dširnawāš neištaiķa wairak tā 20 r. no puda kweešchu = $2\frac{1}{2}$ fantimi no kilo un kaš bagatigi teek segti no eeneħmumeem par klijam, paleek 15 fantimi tħrpelna no kilo kweešchu miltu. Par 35 milj. kilo (= 35000 tonam) miltu ta $35 \cdot 0,15 = 5,25$ milj. lati jeb $262\frac{1}{2}$ milj. r. . .

Ēekmigi, ar pelnu darboķas Latwijā papira fabrikaš, kurdm leħtš kofneš materialš pee roķaš un kuraš beš tam pelna uš eekšķemē pahrđoto papiru 80 rbl. no puda, apm. 25% uš papira ekšporta weħrtibaš.

Rā stahw ar walstš usneħmumu neeeneģigumu žitāš walstiš? Nešpeķialistiš inteligentiš dšeedot lihđši dšeesmu par walstš usneħmumu nederigumu un ķaitigumu nesin, ka pat žariķķā Kree-wiķā, neķkatotees uš wiķu křona „tšķinowneeku“ korupķiju, walstš buħweķa dšelššķeluš samehrā uš puķi leħtak, nekā žildinatee priwatee usneħmeķi. Kapeķķ kreewu walstš no 1885. g. tituši pee 50 milj. šelta rublu gada peemakķas priwato dšelššķelu ušturesķanai, biķa šķeešta, leelako dalu priwato dšelššķelu nemt šawāš roķāš, ar dšelššķe roķu laboķot to nolaidigo ķaimneeķibu. Par wiķu to war palāķitees ķonserwatiwā finansista Migulina darboš „Наша железнодорожная политика“. No kreewu ekonomisteem aištahw priwato usneħmibu prof. Oserowš. Beš ta pašķa graħmatā „Горные заводы Урала“, Oserowam pašpruħķ atšihmeķumi, ka křoniš dabuķiš no křona šawodeem dšelši par 26 ķap. pudā. Priwatee šawodi, tā žitāš wee-

tās turpat lafams, tai pašā laikā nehma 65 kap. un dahrgak! Tad ta smaltis krona sawodu „defizita“ peerahdijums! Samlihdfigi, „ar saudejumeem“ strahdajufčas krona Permas leelgabalu fabrifas. Dodamas kronim parastos 3 zollu leelgabalus par 3100—3300 selta rubleem, fur Putilowa priwatais sawods nehma 4000—4400. Bet ta wehl naw wifa starpiba. Pehz schauschanas mehginajumeem „krona“, is wislabatā Uralu tehrauda leeti leelgabali istureja 4000 schahweenus, bes la dabutu strambaš. Priwatee leelgabali pehz 1000 schahweeneem palika nederigi. Lihdfigas schelofchanas par Uralu krona sawodu neenefigumu un reisē flaitlus par lehto tajos rasfoto dselši atrodam flawenā freewu limika Mendesejewa un prof. Semjatschinsta 1901. g. isdotā leelajā darbā par Uralu dselšruhpneezi... Un — waldbiba lahwas „eeseepetees“ un aisdewa 3 milj. selta rublus walstis sekretara Wolowzewa kundsei, lai ta usbuhwetu preefschihmigo Bogoslowa dselšs ahmuru. Reisē ar to kontraktu us 5 milj. pudu dselšszela fleefchu apgahdaschanu Sibirijas dselšszelam par 155 selta kap. pudā. Krona sawodu direktori bija ar meeru fleedes dot kronim par 60 kap. pudā. Bet teem, luht, nebija ko „smehret“ eespaldigas weetās, jo krona fabrifas schahdeem isdewumeem nebija paredsetas rubrifas grahmatwedibā!

Rā stahw flawetā solidatās priwatusnehmibas semē Anglijā? Anglijas fara wajadstibu apgahdibas ministrs pafaulēs karā Chioffa-Moneyš pastahsta mums par to sawā grahmatā „The Triumphans nationalisation“ (isnaktuse Londonā 1920. g.) tihri brihnuma leetas. Wifupirms tas aifrahda us to apstahlii, ka Anglijā no 1862.—1917. g., dibinatas 163.729 priwatas atziju šabeeeribas ar 8116 milj. anglu mahrzinu leelu atziju kapitalu. 1917. g. bija pahri palitufchas itai 66.456 šabeeeribas ar 2730 milj. mahrzinu atziju kapitalu. Tā tad 97.273 šabeeeribas ar 5.386 milj. mahrz. kapitalu bija isnihtufchas, protams, ar leelateem atziju turetaju saudejumeem... Chioffa Moneyš atsihmē, ka „patriotiftee“ anglu muntizijas fabrikanti nehmušchi par 18 mahrzinu smagu granatu no walstis 22¹/₄ anglu schilinius. Tizis par ministri, tas nospeedis granatu zenu us 12 schilineem un tā paglahbis preefsch walstis 35 milj. mahrzinu. „Lewis“ leelgabali maksajufchi 165 anglu mahrzinas, pehz 135. Witerfa loschmeteji maksaja 112 mahrzinas, Chioffa zenu nospeeda us 80. Rara laikā bija jabuhwē muntizijas strahdneekeem wefela dahrsu pilsehtina is 3000 nameem. Spekulanti prasija 875 mahrzinas par namu, Chioffa nospeeda zenu us 650. Pawisam tam isdewees sawā 2 gadu ministra laikā paglahbt preefsch walstis 440 miljonus anglu mahrzinas. Un redsi — Anglijā, furai bija leetpratejs apgahdibas ministrs, isturejuse faru, istita bes dewalwazijas. Franzijā, Italijā, Wahzijā, Kreewijā, fur waldbija prinzipis, ka fara laikā jamassā tas, ko spekulanti usnehmeji prafa, bija peespeestas „dewalwet“ sawu walutu lihds zeturtai un peektai dalai, waj pat notaisit pilnigu bankrotu (Wah-

zija un Kreewija). Bet tai pašā laikā, kad Chiossa-Moneyš pašemināja zenaš walsstij nododamām mantām, privatee spēkulanti ahrfahrtīgi lika pahrmaksat angļu tautai par ušturas weelam un manufakturu. Un peh3 kara beigām spēkulanteem isdewās Moneyšu isehst no waldibaš — tee baidijās, ka taš waretu iswest sawu propagandeto ideju, pahrnemt ogļu raktuweš walsstis rotās, eetaupot zaur razionalu ogļu patehrina reformu trefcho teefu Anglijā patehreto ogļu, proti 55 milj. tonu! Utteezibā us maišes zepfchanu Chiossa atstihmē, ka Anglijā pastahwot 40.000 maisnizaš. Bet 90% no wišas iszeptās maišes teelot raschotās tikai 4000 leelafās maisnizaš. Labali eerihlotās maisnizaš maksajot weenas fules miltu pahrstrahdaschana maišē 7 šhilinus, slistafās 27. Zepuwju konzentracija dodot angļu tautai 12—20 milj. mahrzinu sterlinu leelu eetaupijumu gadā un nodroschinot to ar daudf labatu maiši.

Prusijā konserwatis firsš Bismarkš isweda zauri wišu dselsšzeli pahrnemschanu walsstis rotās, par to war palasitees katrā finansu sinatnes grahmata. Ar tahdu panahkumu, ka dselsšzeli dewa pehdejos preefshkara gados walsstij pahri par 300 milj. šelta marku gadā tihratlikuma, šedsot turklaht dselsšzeli eeguhfchanai waj usbuhwei aishnemtā kapitāla procentus! Kreewijā Wittes laikā waldija tahds prinzipš, ka walsstij jabuhwejet waj jaispehrlot tikai neishdewigee, saudejumus nefoschee dselszeli. Trefnās linijaš, turpretim, esot jaatstahj privatās rotās! Un tā tad walsstis maksaja us dselsšzeleem klah, privatee spēkulanti eedsihwojās un wareja apgalwot, ka esot, luhf, peerahditš, ka privatā šaimneeziiba esot lehata. Tikai šehl, ka dselsšzeli eksploatazija it us no wilzeeneem noskreeteem „tonu kilometreem” kronim isnahza par 10% lehtaf nekā privateem!

Tahlā Japana netizami ahtrā laikā usstrahdajufēs par seedofchu kulturās walssti ar fabrikām, kas eerihlotās peh3 wišmodernaš tehnikaš. Kas usbuhweja šhiš modernās fabrikaš? To darija walsstis ar saweem lihdsfleem! Tadejadi, peem., usbuhwets dselsšahmurs Jawatā, us Kiussju šalaš usbuhweta un laista darbā zementa fabrika Fukugawā pee Tokios, parauga wehrptuwe, štila fabrika Šhinigawā, papira fabrika u. z. Rā japoni, kureem pašcheem nebija tehniku-ingscheneru, kimitu, to isdarija? Tee nendewa wiš usbuhwi ahrfemju spēkulanteem, bet isfuhtija pašhi apdahwinatus jauneklus us Eiropu un Ameriku studet, eepasitees ar modernako tehniku, kuri tad ari, pahrnahkufchi tehwiā, wareja usbuhwet un wadit parauga fabrikaš ar labām šekmem preefsh walsstis! Taisniba nu gan, ka Japanaš tahlatā dšihwē privatais spēkulantisms nehma wišroku! Walsstis wairš pate nebuhweja fabrikaš, bet krediteja spēkulantus, sawejos, japanus. Un ne tikai krediteja jaunu priwatu fabriku buhwi, bet atdewa teem i leelafu dalu jau pastahwofcho walsstis parauga fabriku! Dselsš ahmurs gan ir i tagad wehl „šeisara” rotās!

Prusijā pastahweja un pastahw wehl tagad frona Saaraš oglu raktuweš, kaš strahdā ar labeem panahkumeem preefš walstis, rascho gadā 13 milj. tonas. Bet 90% no oglu raschoschanas Wahzijā atrodas priwatusnehmeju rotā. Un priwatee oglu raktuwu un dseļsahmuru ihpaschneeki sin, kaš jadara, lai peerahditu publikai, ka weenigi priwatee usnehmeji strahdā leetderigi. Rā tee to peerahda? Gauscham weentahrschi: tee nopehrf awiseš, nopehrf drukatawas, nopehrf papiru fabrikas. Un leef fa wāš isdotās lehtāš awiseš saweem rotas puischeem pastahwigi deendena apgalwot, ka walstis usnehmumi — bubulis, ka leetderigi strahdā weenigi priwatee usnehmumi. Un publika nefajehds, ka to mulfo! Ta tiz drukatam wahrdam!

Un kad jau nu leelajās, wezās kulturaš walstis walda tahda domu kuhtriba, negriba pakaldomat un isdibinat pateesibu, tad jau šaprotamš, kapeh3 Latwijā, kaš netil fen kā atswabinajufēs no zara laiku brihwās domas apšpeeschanas, walda wehl leelata ustiziba špekulantu apgalwojumeem. Bet taišni jaunai walstij ar wehl neatihstitū ruhpneezibu un kulturaš walstim pakalā palikuschu semtopibu jaect bojā...

Man, sinamš, pahrmētis, ka eš proponeju plašču „walstis kapitalismu“ waj, pašarg' Deewš, pat „walstis sozialismu“. Teescham zitadaš isejaš naw — šchi iseja tišlab pašču semtopju kā ruhpneezibas strahdneeku interesēs! Te walda plašča intereschu harmonija, newiš intereschu preteščigumš.

Uhreja aishnehmuma jautajums.

Aishnehmumi ahrsemēs wehl loti dahrgi... No widutajem bljuschi wairakahrteji peedahwojumi šarihlot Amerikā aishnehmumu Latwijas walstij lihds 10 miljoneem dolaru par 7% gadā, bet til stipri sem kurfa un tahdeem noteikumeem, ka faktistais prozents isnahktu us 9,1%. Bes tam ar deldeschanu 20—25 gados. Tā kā par faktiski dabuto naudu ar deldeschanu 20 gados isnahktu maksat 10,7% gadā. Polija teescham pret tahdeem, til spaidigeem noteikumeem nupat šarihkoja 70 milj dolaru leelu aishnehmumu Amerikā. Jautahjums tapeh3, kahdos usnehmumos tad walstis waretu eeguldit tahdu, til dahrgi aishnentu naudu? Katrā šinā ne dseļšzefoš, furi Latwijā neatmaksā ne eksploatazijas isdewumus! Jauni, papildu dseļšzefi walstis šaimneezikai atwehrschanai, attihstibai, protamš, jabuhwē! Bet tilai is walstis tekoscheem, fahrtejeem walstis eenehmumeem. Pee labas walstis šaimneezibas walstis drošči warēs seedot gadā 10 milj. latuš jaunu dseļšzefu buhwei. Pawisam nepeezeeschams peem. Rigas-Limbaschu-Rujeenas dseļšzefsch, furu priwatee konžestonari-usnehmeji ar meeru eefahkt buhwet tad, kad walstis teem garantē prozents, un pee tam par zenu, kaš pahr-

fneeds faktistos isdewumus par 80% — par 90.000 lateem no kilometra, kur pehz labu tehniku aprehlineem kilometrs lihdsiga schaurfleeschu (75 zentimetru fleeschu platuma) zela, maksatu 50 000 (sal. insch. Leimana kalkulaziju par Leepajas-Aisputes un Wentspils Kuldigas schaurfleeschu dselszela buhwi „Ekonomista“ 1924. g. Nr. 7 un 8)...

Waj war aisdot semkopjeem naudu pret 9,1%? Uzimredjot ne! Ja walsts pusi waj trescho dalu no aisnehmuma, kas sada-butis pret 9,1%, gribetu dot tahlak semkopjeem, tad tai gandrihs puse no prozenteem buhtu japeemats! Bet ta tad lai buhtu eespehjamis palihdsiet semkopjeem? Isnahk, ka semkopjeem war apgahdat lehtus kreditus tikai peeaugot walsts un privateem eefschemes kapitaleem. Un schahda peeaugšana notiktu straujā tempā, tiklihdj ka buhtu gahdats par semkopibas raschoschanas spehjas pazelschanu! Ta tad — jagahda par lehtu raschoschanas lihdselu kreditu, lehtu maschinu, lehtu mahksligu mehslu, lehta buhtmateriala (zementa, dsels, stikla, keegelu) raschoschanu. Mahksligu mehslu, maschinu, dsels, zementa, stikla fabrikas eeguldtais kapitals war panest 9%. Ja rascho leelumā, war pee tam dot loti lehti raschotos preeschmetus! Augstu kapitala procentu war panest ari Daugawas krahtschu isbuhwe! Ja reisē eerihko mahksligo (gaisa) amoniaka, aluminiija, megnesija fabrikas „atkrituma“ strahwas isleetoschanai. War eeguldit kapitalu pret 9% i lugneeziba — tiklab leelos twaitonos, ta ari twaita waj motora swejas laiwās, swejot weetejos uhdenos, un swejas lugos — tahdās, kas war braukt swejot Seemelu juhra, saswejot peem. Latwijas patehrinam wajadsigās ilkes (par 5—6 milj. latu). Kad 1927. g. pawasari daschadi resori eefneedsa sawus projektus par to, sadējadi isleetot zeramo aisnehmumu, tad par schahdu razionalu aisdewuma kapitala isleetoschanu nebija runas. Bet gan par daschnedaschadeem eeguldijumeem wairal simtu milj, latu apmehra — fewischi leelo dselszelu magistralo liniju uslaboschanai, kuros eegulditee kapitali warēs tikai tad atmakfatees, tad wispirms buhs pazeltas raschoschanas eespejamibas laulfaimneeziba!

Rahdi usnehmumi tad buhtu nepeezeeschami Latwijas raschoschanas pazelschanai? Wispirms jau peeminetai Doles krahzes usbuhwei 12 milj, dselsahmura un zementa fabrikas buhwei 10 milj., kofwilnas un wilnas fabriku buhwei 10 milj., mahksliga sihda fabrikas buhwei 5 milj., mahksliga (gaisa) amoniaka fabrikas buhwei un eerihzibai ap 10 milj., superhoffatu fabriku buhwei 3 miljonus, semkopibas maschinu raschoschanai eerihzes maksas ari ap 5 milj. Wajadsetu wehl eegahdatees 2—3 ahtrus walsts luges bekona, olu, sweesta transportam us Angliju un Wahziju, — wajadsetu eeguht ari sahdas saldetawas spihkerus Anglijas un Wahzijas ostās, lai nenotiktu tahdas leetas, kas notifuschas, ta bekona sapuhdeschana un sweesta bojaschanas. Rugeem isheetu 5 miljoni, spihkereem — saldetawam warbuht 3 (Anglijas ostu došos spihkerus war us ilgatu laifu nomat, jagahda tapehz tikai

par faldetawu cetaifi). Kopisdewumi: ap 63 milj. latu. No lahdas sumas buhtu jafeds 43 milj. no ahrejā, 10 milj. dolaru aishnemuma, eerihzes un mashinu eegahdashanai no ahrsemem, 20 milj. isdewumu eefshemē waretu no fahkuma segt ar banknoschu un walstis kafes sishmju islaischanu eefshemē: tit rashigeem mehrkeem pawairot walstis kafes sihmes ir pilnigi nebihstami! Tikai tadejadi, ja Latwijas walstis pate transportē ahtros fugos ar faldetawu eerihzi un ja Latwijai paschai (waj nu lahdai „jauktai“ atziju sabeedribai, kuras atzijas atrastos Latw. fin. min. portseli) buhtu galwenās ahrsemju ostās (Stettinē, Londonā warbuht i Edinburgā) fawas faldetawas, buhtu eefshjams semkopjeem mafsat augstakas zenas par sweestu, betonu, olam. Ir taisni standalof, ka (15. nowembri 1927. gadā) Anglijā par betonu mafsaja wehl 180 fantimu no kilo, Latwijā, Wez-Gulbenē mafsaja par betona zuhklam tikai 60 fantimu no kilo dsihwswarā, ap 75—80 nosautu un no eefsham istihritu zuhtu swarā! Shi zena razionali, uš wishtauptigalo rihkojotees un isflehdot leeto spekulantu pelnu wislaunatos apstahlos wareja buht 110—120 fantimu no kilo dsihwswarā. Jaewehro tatschu, ka muhsu galwenā konturente, Danija, baro zuhklas pa leelakai dalai ar eewestu labibu, eewestu maifu, meescheem, rudseem, kuri (nowembra widū 1927. g.) mafsa Danijā ne masal par 240 lateem tons, t. i. ne masal par 4 lateem = 200 rubleem pudš. Ja nu uš puda betona zuhklas dsihwswara isfeet (peh3 semala aprehlina $4\frac{1}{4}$ pudi labibas 850 r. wehrtiba, tad ir staidrs, ka isbarotās labibas wehrtiba ween istaisa uš puda 17 latu, uš kilo $\frac{16,40}{17} = 97$ fantimus! Bet darbs un risks tatschu ari jarehkina! Schimbrihscham betonu un sweestu no muhsu semkopjeem gan panem muhsu kooperatiwi, bet uš ahrsemem pahrdod naudotas ohrsemju firmas, kas toteef nosit zenas. Uri sweesta zenas pee labakas sweesta tirdsneeziabas organizijas waretu buht par 15% augstakas. Protams, ka tadejadi rihkojotees, transportejot paschu fugos uš ahrsemem, nahktoš reisē Latwijas bankai (waj nu walstij) isfneegt ari kreditus uš iswedamam prezem. Bet atweeglojumu dotu tas apstahlis, ka wismas Anglijā par „dofu“ ostu spihkeru sabeedribu spihkeros eegulditam prezem teef isfneegti „waranti“, kuras war tuhliit eefihlat bankās par 80% no eefihlajamo pretschu birshas zenas. Eefihlajumu = lombardu prozents Anglijā sems, 4—5%! No schahdas sche peeminetas ahrsemju aishnemuma isleetoschanas muhsu resoru eef eegumos nebija ne wehstis. Un tas ir saprotams, jo schahda isleetoschana buhtu gan walstis un tautas interesēs, bet ta nebuhtu spekulantu interesēs, kas pee mums walda! Ur spekulantu interesem rehkinajufēs pee mums lihds schim katra waldiba, weenalga, waj ta buhtu kreisā waj labā waldiba!

Lauku zelu un dselšzetu buhwe.

Swariga nošihme semkopibas pazelšchanà ir lauku zelu laboſchanai. Wafar-Giropà, Wahzijà, Austrujià, Franzijà, Anglijià paſtahw gandrifs tifa ſchofejaš. Pat maſee zeli uſ atſewiſchlam lauku mahjam, pat tihruma zeli mehds buht ſchoſeti. Œchahdu ſtahwolli Latwija, ſinamš, tif war aiſſneegi daſchoš gadu deſmitoš. Buhtu tomehr nepeezeeſchami ar ſtubu kerteoš pee galweno leelzelu laboſchanoš, pahrwehrſchanoš par modernàm ſchofejam. Tahdu galweno „leelzelu“ pa wiſu Latwiju ap 6500 kilometri = 6000 werſteš (beſ tam 750 kilometri ſchofejaš). Paſtahwoſcha leelzela ſchofeſchana, t. i. nobehrſchana ar ſadauſiteem akmentineem 4 metru platumà un 5 - 6 zollu dſilumà un peerulleſchanai = walzeſchanai wajadſetu ap 500—600 kubikmetru ſadauſitu akmenu no kilometra. Akmenu peegahdaſchanoš iſmaſa lihds zelam buhš daſchada, galwenà lahrtà ſakarà ar akmenu bagatibu apfahrtejà apgabalà — mums ir loti akminaini apgabali, ſewiſchki Wiðſemes wideenà, Kurſemes augſchdaſà un apgabali, fur wiſi atmeni jau nolafiti — Dobeleš-Bauſtaš lihdsenumà. Latwijāš dſelšzeleem maſſaja 1 kubikmetrš buhwem peewedamo leelo akmenu (lauku akmenu) 9 latuš. Lauku zeleem peegahdajamee akmeni buhš lehtati, tapehž, ſa te neatteezaš uſ leelumu; leetojami ſatra leeluma akmeni: pirms ſchofeſchanoš tee jaſadauſa ſhtakoš akmeniſchoš, ap 1 zollu zaurmehrà. Sadauſiſchana protamš iſdarama ne ar rolaš ahmuru, bet ar leelàm dauſamàm maſchinam. Tadejadi kubikmetrš akmenu ar wiſu ſadauſiſchanu akmenu bagatoš apgabaloš maſſāš wiſleelaiš 12 latu. Akmenu iſtaiſiſchana un peebluſeſchana 4 metru plata un 5—6 zollu beeſà ſtrihpà wiſleelaiš 5—6 lati, kopà leelafaiš 17—18 latu. Par 500—600 kilometreem tà tad 8.500—10.800, teilſim zaurmehrà apaluš 10.000 latuš. Wehl labaka netà ſchofeſchana maſeem ſadauſiteem akmeneem ir pehdejà laiſà wiſpirms Amerikà peeleetota ſchofeju buhwefchanoš metode: brauzamāš joſlaš ar 5—6 zollu, ſem apſtahkleeem (leelāš pilſehtu eelāš 10—12 zollu) noſlahſchana ar zementa betonu, kurà eelifti iſ uſ 4—5 zolleem dſelšš ſteeni. Betonš loti zeeſchi ſaweenojaš ar dſelſi un pa tahdeem dſelššbetona zeleem war droſchi braukt i ſmagi, i weegli automobili. Kurpretim paraſtāš ſchofejaš teel no automobileem ahtri bojataš. Domaš, ſa ſchahdi dſelššbetona zeli buhš wiſai dahrgi, ir pareiſaš tad, ja dſelšš un zementš japehrt par ſchauſmigi ſadahrdſinatām zenam no ahrſemem. Žitadi taš ir, ja walſtei paſchaj ſawš dſelššahmuruš un ſawa leela moderna zementa ſabrika. Jaewehro, ſa pee 4 metri plataš un 6 zolli dſiſaš joſlaš betona wajadſetu 600 kubikmetruš. To ſtarpà wiſleelaiš 100 kubikmetruš = 160 tonam „Vortlandeš“ zementa, (beſ tam 500 kubikmetru grantš,) paſchzena waretu buht 20, ar wiſu peewedumu 25 lati no tonāš. Par 160 tonam tà tad 4000 latuš. Dſelšš ſteenu wajadſetu ap 3°/_o no betona ſwara. Kopà apmehram 30 tonu. Kuru paſchzena buhtu ar wiſu peewedumu 130 latu no tonāš, kopà 3900 latuš.

Peewedamā grants (500 kubikmetru) ismaksatu warbuht 2 lati no kubikmetra. Samaisišana un nollahšhana wehl 2 lati. Kopā zela joflas ismakša 4000 + 3900 + 1000 + 1000 = 9900. Peenemšim, ta buhš wehl 2100 leeki isdewumi. Š tad sanahšš kopā ne wairaf par 12000 lateem no kilometa. Jaunu šhofeju buhwē protamš waretu ismaksat 30—50000 latu no kilometa. Par to šinamš newar buht runa. War buht runa tīfai par pašahwofcho leelzēlu pahrلابofchanu zaur jau minetaš 4 metru plataš šhofetaš joflas eebuhwi! Ja isdodam gadā 10 milj. latu tahda weida leelzēlu pahrwehršchanai par šhofejam, tad 7 gadoš buhtu wišt galwenee 6500 kil. leelzēli pahrwehrsti par šhofejam! Latwijā gan wehl beš šcheem galweneem leelzelem wehl ap 14000 kil. 2. un 3. šhīras zeli. Teem peetitū ar $2-2^{1/2}$ metru platu šhofetu joflu brauškšanai, jo uš teem nebuhtu beefchaš pahrmišchanāš. Peeleetot war ari šihko atmenišču šhofeju darwofchanu waj brauzamaš joflas fajauškšanu ar „Ritonu“, kaš ismaksatu ap 3000—4000 latu no kilometa. Wišpraktištakee tomehr dšelfšbetona zeli! Pa tahdeem war braukt i ar šmageem leelgabaleem.

Dšelfšzēlu isbuhwē protamš tīf un tā wajadšiga. Jo šhofeju automobilu šatīfšmei ta launā ihpašhība, ta ta seemā paleef pa lauku zeleem gandrihš neeefšehjama. Tā tad wajadsetu buhwet gadā 200—250 kilometru peewed-dšelfšzēlu. Latwijā israhdijušcheeš par pilnigi praktišteem 75 šantimetri platuma peewedzeli, tā peem. Uinašču — Walmeeraš — Smilteneš linija. Šchahdi zeli ušbuhwejami, tā jau aīrahdišš par 50000 lateem kilometrš. Ja walštš pate rašcho zementu un dšelfi, wišleelaiš par 40000. Wišu nepeezeefšamata buhtu Rigāš — Limbašču — Rujeeneš linija, ap 137 kilometri. Ne masaš wajadšiga Stendeš — Ruldigaš — Aīsputeš linija — $80^{1/2}$ kilometru, tapat Ruldigaš — Wentšpīlš linija — 50 kilometru. Kopā $137^{1/2} + 80^{1/2} + 50 = 267^{1/2}$ kilometri. Wajadšigi buhtu pamaštīm ušbuhwet wehl tahlakuš 1500 — 2000 kilometruš lihđšigu peewedzēlu. Ja seeđo gadā 10 milj. latu iš tekofcheem walštš lihđšefleem peewedzēlu buhwei, tad buhtu eefšehjamš, 7—9 gadoš ušbuhwet loti plašču jaunbuhwejamo peewed-dšelfšzēlu tihllu. Šchahdi papildu isdewumi: 10 milj. latu lauku zēlu šhofešchanai, 10 jaunu 250 kilometru peewed-dšelfšzēlu buhwei g a d ā pee raziņelaš finanšu sistemaš buhtu it labi šadabujamš . . .

Rahda ir walštij išdewīga mešcha išmantofšana?

Latwijāš walštij 1924. g. peedereja 1,44 miljoni hektaru mešču. No šhī mešcha bija noderigaš, ar mešču apaugufchaš mešcha semeš tīfai 1 miljoniš 287 tuhštofšči hektaru. Pahrejā mešcha platība faštahdi jāš iš 40 tuhštofšču hektaru retainem un 96000

hektareem, noziršta un no jauna neapstahdita mešča. Vēhž we-
zumeem derigais meščš šadaližās tekoščā kahrtā :

Gadi	Štaju foti tuhtstoščos hektaru	Lapu foti
0— 20	177	99
21— 40	185	84
41— 60	206	66
61— 80	167	} 30
81—100	133	
101—120	92	
pahri 120	46	

Kopā 1007

279

No wiša mešča bija tuhtstošču hektaru

predeš	623
egleš	383
behrši	153
apšeš	63
melnalkšni	57
baltalkšni	4
osoli	1 ¹ / ₃
ošči	1

Preedeš parasti atrodas uš tihraš smiltš semeš — eglem un
behrseem wajaga jau mahlaināš smiltš — wehl labak tee aug
smiltainā mahlā. Ja runā no jaunšaimneežibu platibaš paplašči-
naščanaš uš mešča semeš, tad tahda drihtstetu notitt tikai uš
smiltainā mahla waj mahla semeš. Par kuru platibu mums šinu
naw! Warbuht ta istaitšš 200.000—300 000 hektaru — warbuht
ari masaf. Šchis jautojums buhtu wišā drihšumā noškaidrojams,
lai šinatu, waj un žil karawihrus atbrihwotajuš
war apgahdat ar semkopibai noderigu semi uš mešču rehšina.
Dot teem smiltš semi waj pat tikai mahlainu smilti buhtu nošee-
gums! Protams, ka tahšl janofkaidro, žil no teem 300.000
hektaru walstij peederofchāš purwa semeš war ar šamehrā ma-
seem lihdsflekem melioret un šadalit jaunšaimneežibāš.

Kā muhšu meščoš šaimneekots brihwāš Latwijāš laifos ?
Wee mums walbija ušklati, ka muhšu mešči ešot no 1919. g.
šahkot jaunšaimneežibu, ka ari ispostito wežšaimneežibu ušbuhweš
wajadšibam breešmigi ispostiti; ari ekšportam loti daudz pahrdotš,
jo walstij wajadšežis naudaš. Vēhž no mešča departamenta
1926. g. isdotāš Latwijāš mešču štatistikaš isnahš, ka leetaš ne-
buht tit behdigi nestahw! Išrahdaš, ka no 1919. — 1922 gadam
išžiršti gada tikai 64 šimtdalaš, tā tad nepilnas diwas treschdalaš
no tekoščā mešču preeauguma! Wairaf par tekoščo preeaugumu
išžirštš tikai 1922/23. g. par 2 šimtdalam, 1923/24. — 1925/26.
mešča pahžirštš gada par 25⁰/₁₀, kopā par 75⁰/₁₀. 1926/27. un
1927/28. atfal buhš aboš gados par 25⁰/₁₀ „pahžirštš“. Kopā
šanemot tā tad no 1919. — 1928. g. pawafarim

buhš „pahrzirts“ mescha tikai par 25% no weena gada normalāš zirfmes! Bet taphz tad tāš wišpah-rejāš schehlabāš par meschu pahrziršchanu? Nu, meschi iszirfti tur, kur tee bija wištufal pee dselszeleem waj plostojamam upem! Pahrzirfti labatōš semkopibas apgabalōš, kur wjadseja daudš koku jaunbuhwem! Un schee iszirtumi latram duhrāš aziš, laš Latwiju apbrauza pa dselszēlu waj pa leelzeleem. Tā tad meschi wehl ir — bet tee atrodami attahlakōš no zeleem apwidōš, pa dalai t. f. „lahtschu“ un wilfu fattōš. Lai toš eksploatetu, ir pawifam nepeezeeschami eebuhwet meschōš schaurfleeschu dselszēluš. Rā to wahzi okupazijāš laikā plāschā mehrā darija. Latwijāš waldbiba to naw turpinajuse, bet atlahwuse meschu pirzejeem kofuš iswest ar sirgeem pehz lehwu lehwu parafchāš. Amerikā Jords eebuhwē sawōš meschōš pat (pahrlēctamu) pilnsleeschu dselszēlu, lai waretu lehta iswest kofuš.

Rahrteju un ahrfahrteju eenahltumu no mescha bijis 1920/21. g. tikai 1,4 miljoni latu, 1921/22. jau 7,6 miljoni, 1922/23. un 1923/24. pa 25,4 un 26,2 milj., 1924/25. 17,0 miljoni, 1925/26. 118. Kopā par 6 gadeem 89,4 miljoni latu. To siarpā no pafchāš walstš eeredneem sagatawotš mescha materiala 1921. — 1924. gadoš par 16,4 miljoneem ar 6,5 milj. latu eksploatazijāš isdewumeem. Tā tad apgalwojumš, la walstš isstrahdaščana dewufe walstij tikai saudejumuš, ir nepeerahdita pafaka, kura bija wjadstiga špekulanteem sawtigā noluhlā — lai wiša meschu ismantōščana tiftu teem atstahta! Uf atweegloteem no teiktumeem (par $\frac{1}{5}$ no taffes zenāš uf ilgu gadu kredita) wehl isdoti jaunfaimneekēem no 1922. — 1926. g. (isčetros gadoš) kofi, kuru tirguš wehrtiba pehz torgōš nosolitām zenam buhtu is-taifjuse 44,4 milj. latuš. 1926/27. un 1927/28. gadoš pehz 1925. g. likuma ari wehl bija jaunbuhwem jaišfneedš gadā kofi uf kredita 10 milj. latu tirguš wehrtibā (par $\frac{1}{5}$ taffi). No 1920. un 1921/22. ari buhš isdoti jaunbuhwēm kofi par ne mafak tā lahdeem 25—30 milj. latu tirguš wehrtibaš. Kofu isfneegščana pret $\frac{1}{5}$ taffes isbeigfees wehl 1930. gadā. Lihds tam tad muhsu jaunfaimneežibaš buhš fanehmufchāš par $\frac{1}{5}$ taffes, par apmehram 20 milj. lateem uf kredita kofuš, kuru kopwehrtiba pehz torgu zenam safneegš 110 miljonu latu. Waj mumš tomehr wehl eešpehjamš, no mescheem guht leelaku weenreifeju waj ari pahrejošču eenahltumu nepeezeeschamalām walstš usbuhwes isweidoščanaš wjadstibam? Ja meschu departamenta statistika par aifewiščlām kofu wezuma schkirnam ir pareisa — ja. Jo pehz šchis statistikaš 1924. g. septembri mumš bija 91.600 hektaru 101—120 gaduš wezi fluju kofu meschi un 46.100 hektaru pahri par 120 gaduš weza mescha.

Astahst fluju kofeem augt ilgak par 100 gadeem muhsu flimata ir nepraktiski. Tahdi meschi nedod wairak, tā $1-1\frac{1}{2}\%$ wehrtibaš peeauguma gadā. Bet ahrsemju aisdewumuš mumš

nedod sem 7, fattisti dabošanas netto sumas rehkinot, ne sem 9°/. Wišmas toš 46.100 hektarus pahri par 120 gadus wezōš mešchus waretu ufflatit par walstis uskrahto fondu, kas isleetojams usbušweš wajadsibam. Patš mešcha departaments rehkinas ar 8439 hektaru gadšahrteju fluju koku eezirtumu, kas, us 1.007.000 hektareem wiša mešcha isdalot dod nepilnūs 120 gadus ilgu „rotaziju“. Protams, ka, pirms ka keraš pee tahdas „ahrahrtigās“ eeziršanaš, jaleef šhee wezee mešcha gabali pamatigi ismehrit, „isdahstot“ isdarit koku rešnumu, augstumu un koku masaš — kofnes mehrijumus un nowehrejumus. Ismehrami, isdahstojami wiši mešchi, kas wezaki par 100 gadeem. Dahstoschana pat ar roku dahstu, bes lahdeem pahrlaboteem mehrameem aparateem nemakatu wairaf par lahdeem 2 lateem no hektara. Ja nu waretu šchōš pahraf par 120 gadus wezus mešchus 3—4 gadu laikā likwidet (blatus fahrtejam zirfiam 120 gadus rotazijā), tad šanahstu, pat ja tikai weena hektara zaurmehra turgus wehrtibu rehkina us 1500 lateem, lahda zena panahtha pehdejos gados zaurmehrā us torgeem ap 46.000 . 1500=69 milj. latu leelš ahrahrtijs eenaškums no mešcheem. Bet ja šchōš ahrahrtiji eezehrtamos mešchus isstrahdā pate walstis, šchis eenaškums waretu buht wišmas par 50°/% augstaks, jo walstis war rihkotees leelumā — war list kofus nosahget peh3 Jorda metodeš ar mechaniskeem, ar petrolejaš motoreem dšenameem sahgeem wišmas 1—1¹/₂ pehdas tuwal pee semeš, eeguhstot lahdas 5°/%—8°/% wairaf kofnes. War list kofus iswest weenigi us pahrstahdameem šchaurfleeschu dšelfšzeleem. List sašahgef modernōš sahgu gaterōš. Rahdi gan wehl buhtu jaegahdā. Rā, waj tad mums Latwijā naw peeteefochi daudš sahgu gateru? Ir gan, bet wiši peh3 nowezojuschās sistemas, tahdi, kas atstahj ap 18°/% maswehrtigo sahgu škaidu (no apalo koku masaš rehkinot). Pat wišu labakā, Mišmana sahgetawā atle3ot 12°/% sahgu škaidu. Modernee angļu-amerikanu „bantes“ sahgi dod tikai 8—9°/% sahgu škaidu. Zaur to tihru, „selmeretu“ blanku un dehlu isnahkums ik no 100 kubitpehdam apalu nomisotu balku masaš pazelas no 58 lihds 67 procentem.

Tadejadi tad naudu šche augščā mineteem jauneem walstis usnehmumeem laikam waretu šadabuht bes lahda ahreja ašnehmuma. Protams, ka tā war rihkotees tikai, ja ir drošchi šinams, ismehrits, ka muhfu mešchōš ir aškums . . . Atteezibā us koku isstrahdaschānu, tad meščhineem un ziteem walstis eeredneem, kureem to usti3, jadod premijaš no ta „plus“ (wairaf) eenehmuma, lahds isnahf no kubifatura, šamehrā ar eenehmumu no teem mešcheem, kas teef pahrdoti no torgeem. Par šchahdu premiju ismaksu 1919/20 gadā neweens nebija domajis — un sekas bija, ka daudši moraliski ne wišai stipri elementi eerednee3ibā bij few pašchi nelikumigā zelā mehginajušchi šagahdat „wiršpremijaš“. Ja doš likunigaš premijaš, tad katš fargafees no nelikumigām, lai nesaudetu eenešigu weetu.

Wezuma apdroščinasčana.

Wezuma apdroščinasčana peh3 buhtibaš wajadšiga katram, ne tikai strahdneekam un kalpam. Katrs, kaš lašjiš Blaumana „Indranuš“, sināš, lahdāš tragedijāš daščlahrt norišinajāš ar wezeem šaimneekem, ka tee wairš naw darba špehjiigi un tad, warbuht, to mahjaš faktiști ir par mašām, lai teem dotu peenahzigu bešdarba wezuma ištiku. Bet jo fewiščki ņhaulmigi ir kolpu likteniš, kureem, tā „pagosta nabageem“, peh3 ņuhroš ņweedroš pawadita muhšča, jaklejo aplahrt no mahjaš uš mahju. Rahti mehds buht eebildumi pret wezuma apdroščinasčanu? Tee, ka Latwijai neefot lihdselku, ka ta ešot par nabagu. Brihwā, neatkarigā Latwijai par nabagu! Tai jaleel ņawi darba inwalidi, tā pee romeeščeem wergi, mirt badā! Waj war buht leelaka ironija par muhšu tehnika progresa gaduštenti. Un leelakā nepateēšiba! Par nabagu ir Latwijai tikai tad apgahdat ņawuš darba nešpehjiigoš, ja ta pahrlēezigā mehra išaude un ištutina ņawuš eerahwejuš un parastuš. Pee solidaš walstš ņairaneezibaš daudš daudš wairal eēšpehjamš! Beš tam wezuma penšijaš jašedš, galwenā lahrtā, tāpat tā žitāš kulturāš-šozialpolitikaš ņemēš, no pašču pilsonu lahrtigām eemakšam. Žaušleel katram par peenahktumu, no 15. dšihwibaš gada ņahkot lihds 65 gadam, išdarit lahrtigāš eemakšāš walstš lašē, par labu wezakeem — pahri par 65 gaduš wezeem pilšoneem.

Žil leelaš tad išnaktu premijaš malkāš, ja reština, ka katram pilšoniim, kaē wezakaš par 65 gadeem, jašanem gada 300 lati = 25 lati mehneši, katrai pilšoni lai wezakai par 65 gadeem 20 lati? Muhšu Latwijāš 1925. g. wezumu ņaštahwa ņatistika mums rahta 56926 wihreeščuš un 79930 ņeeweeteš, kaš wezakaš par 65 gadeem. Wihreešču dšimuma eedšihwotaju ņarj 15—65 gadeem ap 571529, ņeeweēšču ap 670500. Tadejadi, tad katram wihreetim ņajā, t. ņ. „darba wezumā“ nahktoš malkat 30 latuš gada, katrai ņeeweetei 28¹/₂ lati, lai wezakeem par 65 gadi ņanaktu, wihreeščeem 300 latu, ņeeweetem 240 lati penšijaš gada.

Daudš išdewigaki buhtu, ja waretu no jaunām deenam ņahkot katru peēšpeeft eemakšat gadšgada ņinamu ņumu krahtkošē. 20 lati gadšgada eemakšati krahtlašē, 6% gada augluš rehtinot, jau 45 gadoš buhtu ņakrahtjuščeēš par 4000 lateem; ja 4000 latu nodod lahdai apdroščinasčanaš beedribai, lai ta ištalkā lahdai peršonai muhšča renti, tad ta 65 g. wezam wihreetim waretu malkat lihds muhšča beigam 13% gada = 520 latuš gada — tik pat wezai ņeeweetei gan tikai 11% = 440 latuš. Bet nelaiime nu ta, ka tik ilgi uš ištalku newaram gaidit — žitadi wišeem wezakeem žilwekem nahkamoš 45 gadoš nebuhtu eēšpehjamš lihdsēt! Ja-palihds — jašah palihdsēt tuhlin! Pat augščmineta 300 un 240 latu penšija wezakeem laudim pee tagadežāš dšihweš dahrdšibaš buhš peeteekofča tikai tad, ja penšionareem netruhš žita atbalsta — peem. brihwa dšihwokka un ņiltuma ņemā.

Ja negrib nodibinat wezuma apdroščinasčanu wiſaſ tautas un walſtš apmehrà, tad war ari pagaidam tahdu nodibinat pilſehtu un lauku ſtrahdneeziſas apjomà. Pee tam peh3 ſlimo laſu parauga, waretu ſtrahdneeſem atwillt, blakuſ tàm 2⁰/₀ ſlimo laſem, tahlaſuſ 1¹/₂⁰/₀ no to algaſ, uſleekot ari uſnehmejeem par peenahlumu, no ſawaſ puſeſ peeſliſt tiſpat dauđſ. Trefchoſ 1¹/₂⁰/₀ waretu ſeedot walſtš. Ja ſtrahdneeku alga gadà iſtaifa pat tiſai 800 latuſ, jau ſanaht $\frac{800}{100} \cdot 3\frac{3}{4} = 30$ lati gadà. Un ja wezo darba neſpehjiĝo apĝahdajamo ſtrahdneeku procentu rehſina uſ 10⁰/₀ no wiſu darbà efoſcho ſtrahdneeku ſkaita, tad ſcheem apĝahdajameem iſnahktu gadà 300 (mehneſi 25) latu leela penſija. Walſtij tad iſnahktu ſeedot, ja wiſu paſtahwiĝà darba efoſcho ſtrahdneeku ſkaitu rehſina uſ 200000, apĝahdajamo wezo ſtrahdneeku uſ 20000, tà peemalka 2 milj. lati gadà. Raĝda peemalka nebuhtu nemaſ tiſ ſmaga naſta! Ja walſtš griſetu iſweſt zauri wiſu pilſonu obligatoriktu apdroščinasčanu un maſſat ſlaht ¹/₃, tad iſeetu peemalkaſ 12 milj. lati, taĝda ſuma ĝan ĝruhtat ſada-bojama.

Karawihru=atbrihwotaju apĝahdaſčana.

1927. ĝ. ſeptembri pabeĝtà ſtatistikà par kara wihreem, atbrihwotajeem dewuſe to paĝrſteidſoſcho reſultatu, ta no wiſeem, laſ nehmufſchi zihnaſ dalibu, pawifaſ tiſai 20137 dabujuſchi ſemi, 37068 palikuſchi beſ ſemeſ! Taſ teeſčam apkaunojoſchiſ iſnahkumſ, taſ dođ paĝrat behdiĝu ainu par to, taĝdi „Putraſ Dauki“ un draugu apĝahdataji riĝkojuſcheeſ la „власть на мексак“ (weetejà wara) muĝſu ſemè. Ko nu? Rà nu liĝdſeteeſ? Semkopibaſ miniſtriſa apĝalwojuſe, la eſot weĝl brihwat neſadaliſas ſemeſ 63800 hektaru. Raſ ta par ſemi — waj ta tiſai naw ilĝgadejo rentneeku ſeme, to ſemkop. min. naw pateikuſi. Raĝrà ſinà buĝ aĝrlaĝrtiĝi ĝruhti — paſeifaſi ſaſot, pilniĝi neeſpeĝjama, wiſuſ apĝahdat ar ſemi. Ja negrib ſemi atnemt liĝdſiĝtnejeem ſemi dabujuſcheem — taſ ari neeſpeĝjama leeta, waj ja negrib dalit wezſaimneeziſaſ, taſ tiſpat maſ iſwedamaſ. Faſtiſti atliſtu to dalit, tà jau aiſraĝdiſ warbuĝt 200000 hektaru labalaſ meſča ſemeſ un 300000 hektaru purwu. Bet lehta taĝda meſču un purwu dalifčana nebuſ! Ja meſču ſeme ĝameliorè — ĝaiſar waj wiſmaſ ĝaiſſtraĝdà ar ſtiĝri (300 ĝirĝu ſpeku) twaiſa „ĝruberi“, ja ſčaĝdu ſemi griſ griſ paĝrweĝrſt noderiĝà tiĝrumà. War jau ſinamaſ ſcho paĝrweĝrſčanu atſtaĝt paſcheem ſemeſ griſbetajeem! Bet wiſmaſakaiſ tee ĝaapĝahdà ar dſiĝwu un nedſiĝwu inwentaru, ſauſču pa ĝowij un ĝirĝam, arſlam, rateem u.t.t. uſ kura ĝareĝlina taĝdš 1000 latu. Tiſpat dauđſ uſ ſeĝklu, paĝr-

tifu pirmajam gadam un kahdu masumu mahstligu mehflu. Bet ehkas ar wjadstigas. Pat ja jaunais eebuhweets pats zel ehkas, ifees kofa materiala par kahdeem 1500 lateem (tirgus wehrtibas), par ziteem materialeem un nepeezeeshamako amatneeku algoshanu ari 1000 latu. Ta tad bes semes peeshkirtschanas walstij jaseedo wehl tahdi 5000 lati no eerihfojamās jaunfaimneezibas. Wehl leelati isdewumi sanahl, ja peeshkir purwu semi. Jo purwu seme jau pawisam nepeezeeshami jameliore, t. i. janograhwo, waj jadrenē, jaapar, jakalko, janokaisa mahstligeem mehfleem. Schahdi darbi nemakās sem 400—500 lati no hektara, pat ja grahwjus rok ne zilweei-grahwratschi, bet toš isrof ar leelām twaila maschinām waj motoreem, apar ar motora arkleem. Ja nu tahdu purwa jaunfaimneezibu rehina us 15 hektareem, tad wjadstigi wismas $15 \times 400 = 6000$ lati meliorazijai. Kopā 11000 latu. Tahda suma gan tagodejai Latwijas walstij naw pa spehkam. Pawisam zitadi, nefalihdsinot lehtaki isnahk tāpeh3 walstij, ja apee-tee karawihri atbrihwotaji (waj wismas to leelakā dala) ar meeru fanemt naudas atlihdsibu. Es no sawas puses proponeju ka naudas atlihdsibu 3000 latu no personas (Latwijas Brihwibas zihntajā 18./19. dez. 1926. g. 5. lapp.). Bet apeeto karawihru atbrihwotaju wairakums buhtu meerā pat jau ar 2000 lateem. Kahdu sumu tee tura par apmehram lihdswehrtigu jaunfaimneezibos peeshkirtschanai. Interesanti nu tas, ka daudsi partiju wihri, tā Muhlbergs, kas runajis un rakstijis jaunfaimneeku un sikhgrunteeku partijās waldeš wahrda, schahdu sumu atrada par „milsiġu“. Tagad tas sola! Tītai plana, tur nemt naudu, tam naw! Tadejadi ta folijums ir weenkahršcha karawihru mulkoschana — krahpschana... No finanšu sinatnes weedokka nu schahda suma gan nekahda „milsiġa“ naw, tad, ja walsti nespeesch ismakat tuhliit wīšu skaidrā naudā bet kad ta war eedot karawihreem atbrihwotajeem fihtu sīhmes, walstis parahdu sīhmes, kas dotu 6—8% gadā un buhtu ispehrkamas pakahpeniisti kahdos 10 gados. Schahdā gadijumā, t. i. ja atbrihwotajeem peeshkirtu katram pa 2000 latu, kopā 37000. $2000 = 74$ milj. latu walstis parahda sīhmes, schis sīhmes lihds ar 6% prozenteem buhtu eespehjams ispirkt kahdos 10 gados, seedojot katru gadu no walstis kafes pa 10 miljoneem. Kahdu sumu laikam sadabutu jau zaur weena pascha, tabakas monopola eeweschanu, t. i. isleetojot monopola wiršpelnu karawihru fondam.

Nezil dahrgaki neisnahktu **dahršu pilsehtu** dibinaschana teem karawihreem-atbrihwotajeem, kas gribetu fastahdit schahdam mehrkim kooperatīwus. Wismas 1000—2000, wehl labat 10000—20000 gimenem. Dahršu pilsehtas dibinot peetiftu, ja peeshkirtu us karawihru $1\frac{1}{2}$ hektora melioretā purwa. Kahdus gabalus buhtu eespehjams peeshkirt newis laut kahdos „latšchu kaktos“, bet Rigas, Jelgawas waj Leepajas tuwumā — ne tahlaf tā 10—20 werstes no schim pilsehtam. Pee purwju meliorazijas (drenu eelischanas, usarschanas, mehflschanas u. t. t.) waretu strahdat paschi tahdas semes gribetaji. $1\frac{1}{2}$ hektaru meliora-

ziju, dreneschanu ar pumatigu kalkoschanu, nomehsfoschanu un apsehshchanu nemakfatu pahraf par 1000 lateem! Nahktu klast mahjini buhwe un zeli. Ja mahjinas zel no lehta buhwmateriala, kalka smiltis leegeliem, kas purwu tuwuma wislehtal rashojami, tad wifis buhwmaterialis nemakfas wairaf par 1000 lateem no mahjinas. Sanahl kopà 2000 latu. Taisniba — dreneta, nomehsflota un apsehta purwu seme jaapfaimneeko. Ruhtis—schuhni, inwentars waretu buht kopejs, t. i. kooperatiwa ihpashumà. Us to wehl sanahks leekus 1000 lati us katra dalihbneeka. Schee 1¹/₂ hektaru, tad ari waretu dot kooperatiwa dalibneekeem wifu wajadsigo usturu! Apsehjot pusi = ³/₄ hektara ar labibu, schis labibas lauks us gimenes dotu semi labi mehslot, isleetojot ari atejas mehslus ne mafaf par 135—150 pudeem labibas. No ³/₄ hektareem zitas semes waretu usturet labu flauzamu gowi, tahdu kas wismaf dotu 2000—2500 litrus peena gada (Danija gowju zaurmehra isslaukums ir 2720 litru gada — taisniba isbarojot bes rupjas baribas 30 pudus ellas rauschus un labibas). Zelfsch — schoseja ar elektribas wadu ismakfatu us 500 lateem no 1¹/₂ hektara semes gabala, ja rehkina schos semes gabalus 600 metrus garus, 25 platus un ja rehkina us schosejas waj brugetas zela joflas 4—5 metrus.

Finanšes.

Rahdi ir Latwijas walstis eenehmumi un kahdeem mehrkeem tee isleetoti? Waj ir jel maf eespehjama isdewumu pawairoshana leetderigeem mehrkeem, eerednu algu, karawihru un inwalidu stahwofla uslaboschana? Kur nemt naudu leelzeli schoseschanai, jaunam dselszeli buhwem? Muhfu Saeimas deputati leeli „taupibas prinzipa“ zeenitaji. Rahdu prinzipu teem paspehjis eepotet Ringolds Kalnings. Bet ar taipibu ween newar walsti, newar tas faimneezibu usbuhwet. Ja grih ko rashot, ja grih rashoschanu un lihds ar to tautas labklahjibu pazelt, tad wifupirms jagahda par kapitala eeguldijumeem rashiga darbà, rashigos usnehmumos. Un ar to mums neweizas! Mehš negribam, t. i. teem, kam no teikshana walsti, negrib mahzitees moderno tautsaimneezibu. Negribam eet skolà pee attihstitam kulturalas tautam, fewischki pee amerifaneem. Mehš gribam paschi, bes wifas sinaschanas, buht gudrak par wiseem pasaules gudrajeem. Un eesteegam arweenu dsilakti daschahdu ismantotaju walgos! Newar nu taisni teikt, ka walstis finansu stahwoflis buhtu slitis. Walstis ir pat amafajuse no 1922. g. sahkt kahdus 25—30 milj. latus ahreja parahda, kas bija eetaisits atbrihwoschanas zihnu laika eedshwo-taju usturai un kara materialam. Valikuschki tomehr wehl ko mafaf: Anglijai 1,2 miljoni mahzini, Amerikai 5¹/₄ milj. dolaru. Par kureem jamakfa 3,8 milj. lati gada prozentes ar wifu desdeschanu. Kas famehrra ar 150 milj. latu leelu walstis eenehmumu newar tift usstatita par leelu sumu. Franzijai, Anglijai jaseedo walstis

parahdu prozenteem un deldejumam tepat puse no walsis eenahfumeem. Un tomehr schis walsis ir bagatas! Tahlat jaewehro, ka Latwijas walsis kopsch 1921/22. g. uskrahjuse is tefoscheem walsis eenehmumeem prahwus kapitalus. Wisi semes bankas kapitali, wisi tad aisdewumi, furu us 1927. g. 31. oktobri skaitijas apali 107 miljoni lati, ir walsis nauda. To starpa bija 37 milj. ihstermina augsto procentu aisdewumi, galwenâ kahrtâ wezfaimneekem un lauku ruhpneezibai, 20,6 milj. 6°/_o kihlu sihmes un 50,6 milj. 4°/_o kihlu sihmes, galwenâ kahrtâ jaunfaimneekem. Bet wez- lã jaunfaimneeki schehlojas, ka ^o/_o un deldejuma teefa fewischki us ihstermina pahraf augsti. Teem japutot lauka! Jlg-termina kredita ^o/_o pastarpam par 2°/_o paseminat. Bet ari ihstermina krediti waj wisi pahrwedami sema procenta ilg-termina kreditã. Ar to walstij sustu tahlati 2 milj. lati eenehmuma, bet to teefu buhtu isbehgti semneeku bankroti, weizinata semkopibas pazelschana. Hipotekas bankas aisdewumi 8°/_o kihlu sihmes, un ihstermina aisdewumos, kopã 23 milj. Is ari pa leelakai dalai walsis nauda. Walsis rehkini Latwijas bankã fãrneedsa 19. oktobri 1927. g. 95,6 milj. latus. No kureem gan kahdi 7—8 milj. saloga un zitã walstij nepeederofchas naudas. Latwijas bankas pamata un reserwes kapitali — 19¹/₂ milj. lati, ari walsis nauda. Walsis nauda ir administratiwas nodalas 9¹/₂ milj. latu issneegumi. Tã tad walsis uskrahjuse: 107 milj. latu (semes bankas issneegumi) + 86 + 12 (Hipotekas bankã) + 9¹/₂ kopã ap 214¹/₂ milj. latu. Priwatu eeguldijumu bankas un zitã krediteestahdes (eeslehdot „tefoschos rehkinus“ Latwijas bankã) turpretim tikai 63,9 miljoni Is 42,6 miljoni pahrejã bankas, zitã krediteestahdes 34 miljoni Is, kopã ap 140,5 miljoni. Pee tam schee privatee eeguldijumi fastahw pa labai dalai (warbuht 30—40 milj. Is) no ahrsemju kapitaleem. Latwijas bankas aisdewumu ^o/_o schausmigi augtis, 7—8—10 procenti gadã. Sekas, ka daudsi aisnehmeji nobankrotẽ un Latw. bankai zeretã leelã pelnã weetã jazeesch saudejumi. Walsis kapitali Latw. bankã dewuschki 3—3,8^o/_o pelnã. Buhtu bijis leetderigati dot naudu pret semakeem prozenteem un toteefu tikai droscheem kredita nehmejeem. Schimbrihscham apstahli tahdi, ka no wiseem Latwijas bankas 125 milj. aisdewumeem, kas wisi domati lã ihstermina issneegumi, apmehram ³/₄ japahrwed, japahrwehrsh par ilqa termina krediteem, ja negrib walstij list zeest leelus saudejumus us nepeedsenameem parahdeem un reisẽ isputinat leelu dalu kredita nehmeju, furi waretu glahbtees un pamastem atdot ari parahdus, ja tee parahdi teef pahrwehrsti ilgu termina parahdos un reisẽ paseminats parahdu prozents lihds 4°/_o. Brihwa kapitala jaunekem issneegumeem gan walstij tiklab lã naw. Bet ir gan apgrosiba par 35 milj. n e f e g t a s „walsis kafes sihmes“.

Kahdã zeldã zehluschã uskrahã walsis naudas? Peetas tahdas, ka Latwijas walsis kopsch 1922. g. katru gadu is tefo-

Ńheem walŃŃ eenaŃkumeem atlizinajuŃi 30—40 milj. latuŃ. Peh-
dejo diwu noŃlehgto budsŃheta gadu pahrŃkati ŃekofŃi :

	Ģenahkumi miljonuŃ latu.	
	1926/27.	1925/26.
TirdŃŃeezibaŃ un ruhpneez. nodokliŃ	4,61	4,15
NekustamaŃ mantau	2,98	2,85
Ģenahkuma	4,54	3,40
Ģihmog-	7,95	7,60
DŃehreenu atzifeŃ	3,24	3,02
TabakaŃ	11,02	10,54
DafŃhadaŃ	3,36	3,19
Spirita monopoluŃ	30,40	24,66
Linu	1,66	4,03
Ģewedmutta	43,74	42,09
IŃwedmutta	4,18	4,30
NenofŃaidroti nodokli	—	3,69
Ziti ŃinantsŃhu min. eenehmumi	19,27	16,60
WalŃŃŃ semeŃ	1,28	1,66
WalŃŃŃ meŃŃi	12,67	8,50
WalŃŃŃ dŃelŃŃzeŃi	2,83	2,00
VaŃŃŃ, telegraŃŃŃ, telefonaŃ	2,17	1,36
Parejee eenehmumi	9,24	9,44
Kopa .	165,13	153,08

IŃdewumi.

WalŃŃŃ augŃŃakauŃ eestahdeŃ	2,45	2,44
Teefleetu ministrija	5,51	5,48
ĢeŃŃŃleetu	8,86	9,36
IŃglihtibaŃ	17,37	15,48
WalŃŃŃ parahdi	3,37	1,65
WalŃŃŃ aiŃdewumi	18,70	16,63
WalŃŃŃ pabalŃti	4,45	4,74
Vamatu un rihzibaŃŃ kapitali	3,45	3,61
Ģeguldijumi walŃŃŃ uŃnehmumuŃ	12,13	12,31
Ziti ŃinantsŃhu min. iŃdewumi	9,29	8,66
ĢemkopibaŃ ministrija	6,55	6,13
ĢatiffmeŃ	6,04	5,73
TautaŃ labŃŃŃhjiibaŃ ministrija	10,60	8,63
Kara ministrija	38,44	37,62
Pahrejee iŃdewumi	3,04	2,87

IŃdewumu kopŃuma . 150,25 141,34

Ka no iŃdewumu pahrŃkata redŃamaŃ, tad walŃŃŃ ŃeedojuŃe
1926/27. aiŃdewumeem, pabalŃŃeem, walŃŃŃ uŃnehmumeem un to
rihziibaŃŃ kapitaleem 38,83 milj. latuŃ, eepreeŃŃhejau 1925/26. bu-
dŃheta gada 37,3 miljonuŃ latu. Bet protamaŃ, Ńa ar ŃŃahdeem
iŃdewumeem wehl naw eephejamaŃ apmeerinat wiŃauŃ kredita wa-
jadziibaŃŃ — kreditiŃŃ pee mumŃŃ dahrgŃŃ un loti gruhti dabujamaŃ.

Tas jau saprotams: walsis ahreja aisnehmuma nedabuja, bet dselszelu atjaunoschanai, staziju, tiltu buhwei, ritoscha inwentara, gulschnu apgahdaschanai nahkas gadsgada isdot ap 10—12 milj. latus, kuras nebija eespehjamis segt no tetoscheem dselszelu eenehmumeem par fraktis un pasascheeru pahrwadaschanu. Fraktis transits us Kreewiju un no Kreewijas samasinajees lihds zeturtai teesai, ari eeschemē fraktis wedumi samasinajuschees. Tadejadi tad dselszelu eenehmumi nefeds ne tetoschos isdewumus; no kapitala procentu atmasfahanos naw i to sapnot! Kapitala Latwijas dselszelos eegulditis ap 360 milj. latu! Un pilnigi nepeezeeschama la jau aifrahditis wehl tahlaka dselszelu isbuhwe wismas 1500—2000 kilometri schaurfleeschu peewedzeli.

Kahdi wajadstigi nahlamos gados papildisidewumi? Nu, krediti jaun- la wezaimneeseem jaluhko wehl paplaschinat raschoschanas lihdsellu, galwenā fahrtā mahksligu mehslu un lautfaimneeziabas maschinu eegahdaschanai. Wajadstiga eerednu algas paaugstinaschana lihdsi eestizenzes minimumam, t. i. wismas 100 latu algas mehnesi semaku eerednu kategorijai — wismas 10—12 milj. lati. Wajadstigi lihdselli wismas 2 milj. lati wezun a pensijam. Wajadstigi kara inwalidu pensiju dubultofchanai ap 3 milj. lati. Wajadstigi karawihreem atbrihwotajeem sagahdat wismas 10 milj. gada Wajadstigi jau aprahditee eeguldijumi ap 63 milj. lati wismas weenas Daugawas krahzes elektrifikazijai, superfosfato, amonifka, dsels, zementa, tekstil-fabriku usbuhwei Kur wisus schois lihdsellus nemt?

Jauneeguldijumus walsis usnehmumos sinams war sagahdat tilai ahrfahrteja zela, waj nu zaur ahreju aisnehmumu waj ari zaur ahrfahrtingu, wezato (pahri par 120 gadus wezo) meschu eezirschanu, ja eepreelch buhtu noskaidrotis, wisus pahri par 100 gadus wezos meschus ismehrot, kofus isdashstojot, la ir pateesi leeli tahdu koku krahjumi. kuri dod tilai neezigu wehrtibas peeaugumu ($1-1\frac{1}{2}\%$ gada).

Nowembra 1927. g. widu Saemā dep. Gailits (bijis semfopibas ministrs) usstahjees pat preelch 10% meschu iszirschanas ahrfahrteju walsis lihdsellu sagahdaschanas noluhka. Tas nosihmetu wisu, pahri par 100 gadus wezo meschu eezirschnu. Bet Gailits nesinaja pateift, zil tur ihsti ias kofnes isnahktu, zil leelis scho meschu widejais attahlums no dselszeleem un plostojamam upem, us tahdu, zil leelu eenehmumu no scho meschu litwideschanas taphz waretu rehsinat. To noskaidrot mescha departaments naw wehlejees un newehlas! Un walidiba winu us to naw peespeeduse, naw gahdajuse par meschu „inwenturu“, to buhtu darijts katrs inteligents priwatihpachneeks. Uprobeschota mehra jau nu walsis waretu sagahdat lihdsellus i pahrnemot atpaka par 15—20 milj. latu ahrsemju bantās eegulditas walutas un islaischot par tilpat dauds walsis kafes sihmes, t. i. ja schahdu lihdsellu sadabuschana noteel eeguldijumos, kur pelna — atmasfa absoluti drofchi un kuri nepeezeeschami wisas semes raschiguma

pazelfchanas labâ. Afsihmeschu tif, la eewehrojamaais kreewu finansistis prof. Migulins Japanas kara fahlumâ ari nosodija to-reiseja kreewu finansu refora rihzibu, litwidet wifus walstis pafah-fumus. Neprafcha sawâ arodâ esot tas finansu ministrs, tâ teiza Migulins, kas nemahot tos lihdselus, kas isdoti raschigeem mehrkeem pa leelum leelai dalai atdabut atpatal walstis kasê ar walstis baudweelu monopolu palihdsibu.

Baudweelu monopolu ari Latwijâ pawifam nepeezeeschami jau peemineto tekoscho isdewumu pawairofchanas eeguwmam, t. i. eerednu algas un inwalidu pensiju ustabofchanai, we-zuma pensijam, karawihru atbrihwotaju atlihdsibai u. t. t. Bet waj tad mums naw baudweelu monopolu? Ja gan, pastahw degwihna monopolu. Tikai nu Latwijâ schis monopolu ir pseidomonopolu: zara laikâ pastahwofchâs walstis degwihna pahrdotawas litwidetas, fagrautas, nopositatas, isdahwinatas! Bes tam aismirstis likeeru monopolu, kas waretu dot daschus mijonus latu papild-eenahuma. Walstis degwihna bodites buhtu nepeezeeschami jaat-jauno! Tajâs par pahrdewejeem waretu buht kara inwalidi, tahdi kas newar smagu darbu strahdat, peem. kuriem truhkst weenas kahjas, weenas rolas, weenas a3s, bet kas schahdâs bodites waretu buht loti noderigi, buhtu apmeerinati un laimigi, la walstis dod teem eespehju, godigâ zelâ maisi nopelnit. Un walstis eetaupitu us scho eerednu-inwalidu pensijam! Schahdu rihzibu es sawâ laikâ, Latwijiu pahrnahzis, litu preeschâ min. pres. Almanim, kursch fahlumâ schim preeschlitumam it lâ peekrita, bet wehlat peelahpas pret spekulantu weedolli, nodewa degwihna pahrdofchanu spirtruhpneeku apweenibai!

Tahlat no swara tabakas monopolu, tahds pastahw waj wifâs Eiropas walstis (isnemot Wahziju un Angliju). Tabakas monopolu waretu dot, fihlpahrdofchanas zenas nepaaugstinot, wismaf 6—7 milj. latu leelu tihreenhmumu. Sagadeja atzises sistema wifai neisdewiza. Ir pahral gruhti kontrolet waj papirofu lastitem aplipinatâs bandroles arweenu atbilst pareisai papirofu schirnei. Launas mehles stahsta, la walstis us bandrolem saudejot ap 5 miljoni latus gadâ. Tas nu warbuht par dauds rehlinats. Bet saudejumi tatrâ sinâ buhs! Tabakas pahrdofchana eewedot monopolu ari waretu notift walstis bodites. Wislabat apweenojot tabakas un degwihna-likiera pahrdofchanu un dubultojoj pahrdeweju-eerednu skaitu, lai buhtu eespehjams no 7 rihâ lihds 9 watarâ turet bodites atwehrtas! Peeweenojot ari pastmartu un fihmogmartu pahrdofchanu!

Waretu tahlat tift eewests kasijas, tejas, schokolades, kon-feschu monopolu. Kas sawufahrt, fihlpahrdofchanas zenu nepaaugstinot, waretu dot walstij 6—7 milj. latu wairaf eenehmuma. Schis prezes waretu dot i pastahwofcheem fihlpahrdewejeem atstahjot teem 10% pelnas teesu. Protams, la schim prezem jabuht labi eepatatam, eefainotam, lai tâs newaretu wiltot un lai tâs nebojatos — ar usdrulatam zenam.

No swara buhtu alus monopols. Alus schimbrihscham Latwijâ nezeeſchami dahrgs! Alus dahrdſibas deht to maſ patehrè un tapeh3, ta to maſ patehrè, aldari kleebs, ta tee newarot paſtahwet. Alus zena japafemina uf puſi, pahrnemot, iſpehrkot alus bruhschuſ walſtij. Alus ir nekattigakais alkoholiſkaiſ dſehreenſ tapeh3, ta taſ ſatur titai 4% alkohola pret 40% degwihnâ. Alus pahrdofchanu tapeh3 waretu atlaut i feſtdeenâs un ſwehtdeenâs! Alus puſſtopa pudeli, 0,6 litru, 1 a b o a l u s, taſ pagatawotſ titai no labatâ meeſchu eefala un labakeem apineem, waretu it labi dot par 18 ſantimeem (9 rubleem). Paſchiſmaſſa uf pudeleſ nebuhs augſtata par 6 ſantimeem, ja uf 100 litru muzaſ rehſina 1½ puduſ meeſchu un 1/3 kilo apinu. Labuſ aldaru meeſchuſ waretu it ehrti iſaudſet paſchu ſemè, apgahdajot labato fehſlu iſ ahrſemem. Maſſat waretu 200 rublu par pudu meeſchu. Muhsu klimatſ wiſmaſ tiſpat noberigſ labu aldaru meeſchu iſaudſeſchanai, ta Danijaſ, no kureeneſ ſchimbrihscham muhsu aldari labpraht pehrſ meeſchuſ (nizinot muhsu paſchu ſemtopju prezi) un wehl par paaugſtinatu zenu! Uri apinuſ waretu mehginat iſaudſet paſchi ſiltakoſ un augligakoſ Latwijâſ apwidos — Waufſtaſ — Dobeleſ lihdsenumâ. Pee Nûrnbergas Wahzijâ un Saazas Iſcheſijâ, fur aug iſſlawetakee apini, wafaraſ ſiltumuſ ſandrihſ weenadſ ar Jelgawaſ wafaraſ ſiltumu! Alus atkalpahrdewejeem waretu dot 20% pelnaſ teefu. Tadejadi walſtij atlittu uf pudeleſ 9 ſantimi jeb 50% tihrpelnaſ. Alus patehrinſch waretu it labi buht, ta pirms kara, ap 50—60 pudeleſ uf eedſihwotaja gadâ. Tadejadi uf 100 milj. pudelem iſnahtu ap 10 milj. latu walſtiſ pelnaſ. Un buhtu lehtſ un labſ aluſ, taſ iſſkaufſtu ſemneefu paſchbruhweto ſlitto un pat ſaitigo alu!

Nepeezeefchamſ balto miltu monopols. Kweeſchuſ pee mumſ eewed ap 50.000 tonas gadâ. Jau aiſrahdiſ, ta uf kweeſchu milteem leeldſirnowneeki, pateizoteeſ neſamehriigi augſtat miltu muitai, nopelna 5¼ milj. latu. Ja walſtiſ eewefu kweeſchu miltu monopolu, ta waretu it labi no paſchu ſemtopjeem pirkſ par zee-tâm zenam, wiſmaſ 250 rbl. pudâ kweeſchuſ, taſ iſmaſtâ ſajauzot uf puſem ar Deenwid-Kreewijaſ, wiſlabak ar Samaraſ waj Manitobaſ kweeſcheem. Tadejadi iſnahtu labi, 15% olbaltuma ſaturofſchi kweeſchu milti un laba maiſe.

Zukura monopols buhtu eewedamſ newiſ lai walſtiſ uf zukura guhtu wirſpelnu, bet lai ta muhsu ſemtopjeem ari turpmaſ garantetu labâſ zukura beeſchu zenâſ (40 rbl. pudâ) un reiſè eedſihwotajeem lehtu zukuru — zukurſ waretu tiſt pahrdotſ ne dahrgak par 15 r. mahrz. Paſlaſchinot zukura beeſchu laukuſ lihds 9000 hektareem un nodibinot wehl 4—5 zukura ſabrikâſ, mehſ aiſtaupitu walutaſ par 15 milj. latu par eewedamo zukuru.

Eewedot monopolu uf balteem milteem, tabaku un zukuru, walſtiſ reiſè atſwabinatofſ no ſaudejumeem, ſahdi tai jazreeſch zaur oktobri 1927. g. ar Kreewiju noſlehgtto tirdſneezibaſ lihghumu.

Walstis waretu schoš produktus pirkt Kreewijā (sewiščki labus Samaras tweekšus), bet tai nebuhtu wajadsibas us ņheem produktēem pahrmatsat! Scheem monopoleem buhtu wehl peeweenojams nastas, petrolejas un benzina monopols, atkal newis tai noluhlā, lai walstis us ta lo pelnitu, bet lai ta iswairitos no saudejumeem un reisē palestinatu petrolejas un benzina zenu patehretaju, sewiščki lauffaimneezibas raschiguma pazelschonas interesēs, gahdajot semtopjeem lehtu motora degweelu! Un Kreewija tā komunistiska walstis, kurā pastahw ahrejās tirdsneezibas monopols, newaretu protestet pret kahdas ahrejās tirdsneezibas d a l a s monopola eeweschanu Latwijā.

Kopeenahkums (koppelna) no eewedameem monopoleem tadejadi buhtu ap 30 milj. latu, kas peetiftu pawairoto isdewumu fegščhanai.

Išbijusē kreisā waldiba isstrahdajuse likumu, us kura pamata tee kas zaur 18. marta 1920. g. likumu eedsihwojuschees mantā, teef aplikti ar nodokli. Ar scho likumu proti wiši parahdneeki pelnija, wiši parahda deweji saudeja, jo likums atlahwa Kreewijas rubli, kas bija selta rublis, atmatsat ar $\frac{2}{3}$ Latwijas, t. i. ar $\frac{1}{2}$ selta lapeikas. Pelnijo, eedsihwojās tā tad namu ihpashneeki, pelnija ari semneeku mahju ihpashneeki. Sihrenehmums nodomats karawihru atbrihwotaju atlihdšibai. Zil bet dotu schi apliščhana? Runa bija par 20 milj. latu. Pilsehtu namu ihpashneeki schai apliščhanai šiwi pretojās, atfauzās us to; ka ta pelna, furu tee wareja eeguht zaur parahdu anuleschanu, rubla atmatsu ar groši teef „kompenseta“ zaur ihres likumu, zaur kuru teef ihres noturetas semu. Ja nu teem jamatšā papildnodoklis, tad teem schim nodoklis buhščot „japahrwel“ us ihrneeleem. Sewiščki tapeh3, ka daudsi nami pastarpan mainijuschi ihpashneeku, daudsi apgruhtinati ar parahdeem. Ihres matsas ņazelschana protams issauts protestus pašchā strahdneezibā. Un lautu mahju ihpashneeki waretu atfauttees us to, ka tee karā ahrkahrtigi zeetuschi, leelakai dalai ispostitas ehlas, wiseem ispostits inwentars. Likuma projekts pagaidam nodots arkiwā. Ijdewumi neapghdateem karawihreem istaisitu wismas (2000 latu us katra rehšnot) 74 miljonus. Waretu sinams notikt sinamo, lihdsichinejo jaunšaimneeku apliščhana. Bet ari ta issauts ņaruhgtinajumu jaunšaimneekos, kuru labtšahjiba wehl naw deestn zil augstu pazehlusēs. Katrā finā tif un tā ar atsihmeto apliščhanu ween nepeetiftu, lai ņagahdatu karawihreem atbrihwotajeem kaut zil peenahzigu atlihdšinajumu. Senahkuma un mantas nodokka paaugštinaščhana muhsu apstahklos ari neta nedotu. Senahkuma nodoklis us leeleem cenahkumeem, kas istaisa 25%, tā jau tif augstis, ka tas daudsus nowed pee „dubultas“ grahmatu weschanas, faktisko cenahkumu apšehpschanas.

Veelus cenahkumus muhsu apstahklos bes leelas eedsihwotaju masas ņaruhgtinajuma war dot tikai baudweelu monopoli.

Gala wahrds.

Jr gruhti ar muhsu politiskam partijam nefanihstees. Ta neapfiniba, ta rupja demagogija, tee sofismi (wiltus prahtojumi), tahdi sahtufchi waldit muhsu politisko partiju presē, pahrfneeds fatru ziwilisetās walstis peedsihwotu samehru. Labās puses presemani wišnotahl denunzē par tahdu „sozialistu“ kaš gribot wifu ispostit un sagraut lehtu raschoschanas weelu (mahfsligu mehslu, maschinu) apgahdashana. Walstis usnehmumi tatschu, tā „wiseem esot sinams“ (pateesibu fatot: ta privatee spekulanti — tautas mulkotaji apgalwo) dodot tifai saudejumus. Paschā pehdejā laikā Latwijā kluwis sinams jaunš peerahdijums, ka newis walstis, bet privatee usnehmeji, tahdi, kahdi walda tagadejā Latwijā, dsen walsti un tautu postā un bankrotā . . . Walstis dselšzēlu walde 1925. g. noslehguse ar ahrsemju firmu Calders lihgumu us 12 gadeem dehl dselšzēlu gulschnu (fliperu) peesuhzinashanas ar pret — puhschanaš weelam. Rewisija noskaidrojuse, ka kuhzinashanu razionali isdarot, to waretu weitt par puszenu. Bet kontraktš noslehgtš un Latwijāš walstij no ta wifus 12 gadus no weetas jazeesch pa $\frac{1}{2}$ miljonam latu skahdes . . . Un deesin zit wehl nebuhs tahdu walstij neisdewigu, walstis finanses postofchu lihgumu ar priwatām firmam. To wifu noskaidrot waretu tifai leetprateju rewisijaš komisijaš, turām buhtu ustizetš wifu walstis šaimneezibu rewidet . . . Un tā statās zitās agrarās walstis us walstis eejautschanaš šaimneezistās darishanās? Pawisam zitadi nekā Latwijā! Peemehrs: Bulgarija agrara walstis. Bet tur wal-diba kopsch dascheem gadeem nahfuse pee tahdas gudribas, ka tai paschaj jaepehrl leelumā laufšaimneezibas darba rihki un maschinās. Un jadod semkopjeem par paschzenu! Nositot agrako — spekulantu zenu gandrihs us pusi! Un tā statās muhsu kreisatās partijaš sozialdemokratu organs us manu darbibu? Tam es isleefos waj wehl leelakš bubulis, ka labās puses preseš organeem. Es esot reakzionars, „melnšimneekš“, strahdneeku eenaidneekš un deesin kaš wehl. Kapeh3? Nu, es atteizos taišit lihdsi kreisā kabinetā aplamos solus atteezibā us dashadeem likumeem un lih-gumeem. Esmu usstahjees pret jauno pawalstneezibas likumu tapreh3, ka tas bija jausskata tā Latwijai kaitigš, neiktween no nazi-onala, bet ari no sozjala weedokla Nabaga walstis — pareisaki fatot, walstis, kaš zaur waldoscho partiju nespehhibu teel notureta nabadsibas stahwolli, newar usnemt leelus zilwekus, kureem naw garantetš raschigš darbs ruhneezibā waj semkopibā. Tirdsneezibas interesentu mums tā jau par dauds! Echis likums neisde-wigš i no sozialisma weedokla, jo tas war dot weenu leeku tautas weetneeku pilsoniskām minoritatu grupam. Ka kreisais kabinets bija speestš scho likumu zauri dabut, tas saprotams: to prasija scho kabinetu atbalstoschee minoritatu deputati. Bet sozialdemokratu organs buhtu labi darijis, ja tas buhtu kufu zeetis us leetischkeem eebildumeem pret scho likumu. To tas nedarija: tam islitās

gudri, fertees pee wisrupjatàs demagogijas. Wehl behdigata demagogija parahdijàs lihguma noslehgschana ar Padomju Kree-wiju. Us scha lihguma nepastahweja pat kreiso — kabinetu atbalstoscho minoritatu wairakums. Rahds jods dihdija sozialdemokratu, isdabut par katru zenu scho lihgumu? Warbuht kreisais kabinetis ar scho lihgumu zereja nowehrst strahdneeziabas nemeeru par to, ka tàs stahwollis kreisà kabineta laità nebija labojees: luhl, nahts Padomijas pasuhtijumi, buhs jums, strahdneekeem, darbs un maife. Pastarpàm pahris mehneschos, jau noslaidrojeeš, ka skepticeem, scha lihguma labumu apschaubitajeem, bijufet aifniba. Pasuhtijumi nahf til loti aprobeschotà mehrà: padomju lungi it pareisi aifrahda us to, ka tee (us to es pag. pawafari greešu wehribu) war dabut wagonus stipri ween lehtati no Amerikas. Itin dabigi, Latwijai tatschu naw dsels ahmura, naw paschai pušfabrikatu fabrikas. Bet Latwijas finanses gan zeetis zaur mitu atlaidumeem us Kreewijas tweescheem, zuturu, petroleju u. t. t. par 3—4 miljoneem latu. Pagaidam, taš taifniba, ari freeweem naw to iswest, jo semneeki leelineeku waldibai nedod leetas labibas... Rapeh3 Padomijai bija til loti wajadsigs schis lihgums? Nu, taš weegli faprotams: pirmsahrt aif politiskeem eemehsleem, lai raditu pretposiziju pret Angliju un otrahrt tapeh3, ka ta zereja, fanemt wifus pasuhtijumus us kredita... Un no kredita doschanas plaschatà masschotà bija pascham kreisajam kabinetam jaatkatàs, pilsoniskàs aprindàs fazeltà ustrautuma dehl. Bet preesch3 strahdneekeem sozialdemokrati paturejuschi demagogistu eerozi: luhl, mehš jums gribejam sagahdat darbu un maifi, bet launee Latwijas burschuji to nelauj! Tahda demagogija gan neapsiniga — bet pee neinformetam par leetas buhtibu, masam ta well! Teescham — panahths ir, ka Latwijas banka dod fabrikanteem kas rascho preesch3 Kreewijas, 4 milj. is leelu kreditu! Mans treschais grehts: augstskolas aifstahweschana pret sozialdemokratu fagrauschanas teefmem. Teefmem atzelt augstskolas fatwersmi, kas nelauj mahzibas spehkus bes teefas spreeduma atlaist. Ar noluktu, isweest is augstskolas tos kreisati noslanotus mahzibas spehkus, kas netaifa lihdsi wifas sozialdemokratu aplamibas un eedabuht augstskolà daschus „paschu zilwetus“ un schihdus... Kas buhtu isnahzis, ja Saesima us ahtru rolu, peh3 sozialdemokratu prasibam. buhtu atzehlufe Uniwersitates autonomiju? Tas, ka schi atzelschana buhtu nahlufe newis sozialdemokrateem par labu, bet laba spahrna koalizijai... Bet „Sozialdemokrats“ sawu mulfibu ne par to negrib atsiht — ta azis es joprojam esmu „reakzionars“, „melnfimtneeks“ u. t. t. Bet là tad stahw ar paschu tagadejo sozialdemokratu wadonu nospeedoschà wairakuma sozialismu? Nu, protams, là tad tee nebuhs sozialisti, tee tatschu paschi to apgalwo. Un strahdneeeku „masas teem tiz! Bet weenigo autoru, kas dewis „Nahotnes walsti“ sinatniskus pehtijumus par to, kad un sem lahdeem apstahfleem tahds sozialisms buhtu eespehjams, kas nodibinatu wispahreju labklahjibu, tee gribetu waj sobeem un

nageem šaplehst! Pašchi standina „gala mehrta“ istirsafšanas nepēzešamību (Menders „Sozialdemokratā“ 1928. g. Nr. 64) un lama-
jas uš negalu par weenigo autoru, kaš šcho jautajumu no sinatništa
weedofla istirsajis! Šhis no wīnu pašchu leelafās autoritateš.
Kautišta, atsihtaiš autors, šcho rindīnu ratstītajš, muhšmahjas „so-
zialīstu“ azis „reakzionars“, melnšimtneekš“ u. t. t. Prahtin nahz
mahjās! Utjehdsatees jel Menderu lungi un ziti! Ar sawu ne-
fautrigo demagogiju juhs gan warat lahdū laiku mulstot strahd-
neeku mafas, jo jumš peeder partijas maščina un strahdneeki
jumš pagaidam tiz. Bet waj uš wīseem laiteem? Utzeratees,
wahzu sozialdemokratijas sabrukumu! Tās peekriteju — balsotaju
prozents šamafinajees no 1919. g. lihds 1924. g. no 46 uš 25!
Muhšmahju sozialīstu wadonu nospeedofchaiš wairakums (tāpat
lā wahzu) pašchi netiz pat ne walstis šezialīsmam, aplaro peem.
wišweentahrschako padarijumu, peem. špirita iščalīščanas organīše-
ščanu no paščas walstis pušes. Kahdš darbš tīla ar leeleem
panahkumeem preešč walstis weiktš zarīkš Kreewijā . . . Sozi-
alpolitikaš sinā muhšmahju sozialīsti neeedroščinajās prašt ne we-
zuma apdroščinaščanu . . . Kahdu Wahzijā iščweda konserwati-
waiš firštš Bīsmarkš. Kaš darītš eerednu algas ušlabofšanas
sinā? Pašneegti 60 lati weenreifeja dahwana — ubagu dahwana.
Wišpahrejas algas ušlabofšanas weetā lihds eščistenzes minu-
mam — 100 lateem mehneši sematām kategorijam. Kahdu praštibu
leetpratejš finanšu waditajš Latwijā loti labi war iščildit
— ta iščildita, pat pahrfneegta tagadejā, reakzionarā Wahzijā.
Kaš paleek pahri no tagadejo muhšmahju sozialīstu teekmem?
Tufšjums, waras kahre, leetprateju nolamaščana. Rā šchimbrī-
ščam — un pat uš wešeleem zilweku dšimumeem Latwijā naw
eešpehjamš demokratīštš sozialīsmš, par to leeki runat. Par to
gahdajufchi pašchi muhšmahju sozialīsti ar leelšaimneeziibu šadalīščanu.
Bet kaš ir eespehjamš, kaš ir wehlamš, tīklaš muhšu jauno un
wezo semkopju lā strahdneeku interešē, taš ir walstis šaimneeziiba
wišās tajās ruhpnēezibas nosarēš, kaš dod raščofšanas lihdsē-
klus semkopjeem, lā taš šchai broščurā aprahditš. Ar to reišē
buhš likwidētš bešdarbš — strahdneeziibas leelafaiš flogš. Un
dota eespehja, gahdat par strahdneeku wezuma nodroščinaščanu.
I par dahrsu pilšehtu, labaku strahdneeku dšihwoļu dibinaščanu...
Gatawojot zelu labakai nahkotnei. Kahda waretu loti drihs atnahkt,
ja muhšu strahdneeziibas wadoni rupjas demagogijas weetā pašchi
lo gribetu nopeetni mahzitees, nopeetni eepašitees ar tehnikaš un
taufšaimneeziibas eespehjamībam un mahzitoš zeenit nefawtiguš
zilwekuš, ištus leetpratejuš un sinatneekuš, newiš toš prašti
nolamat . . . Un lahdū tad ir to pašchu pahratā gudriiba?
Wiša to tagadejā gudriiba paštahw daščās eekaltāš marķšīstīstās,
ištēnībā pat tīkai pšeidomarķšīstīstās frašes.

Behzwahrds. Saeimas wehleschanas.

Waj nahlamàs Saeimas wehleschanu fahrtiba tiks grosita antidemokratiskà wirseenà? Waj tiks atzeltàs — reakzijas un partiju zentralkomiteju interesè, grosamàs listes? Zeresim, ka tas neisdopees, zeresim ka uswarès weseleis zilweta prahts. Zil dihwaini un sihmigi preefsch tagadejàs Latwijas, ka wifu demokra-tisko un leetderigato wehleschanu likumu reformu proponejis konser-watiwo wahzu preefschstahwis Schimanis, Schimanis proponè w i f a s L a t w i j a s a p w e e n o s c h a n u w e e - n à p a s c h à w e h l e s c h a n u e e z i r k n i ! Ufleeedot astu apweenoschanu! Schahds preefschlitums ir reisè i demokra-tists, i maso partiju, i minoritatu interesè. Tas isbeigtu ari dauds-fahrt nezeenigo andeleschanos ap astem. Tapehz tam gan ma-satàs zeribas uf peenemschanu — pee mums jau tagad wiss eet atschgarnà, antidemokratiskà wirseenà. Rà sinams, tad noteel sihwa agitazija preefsch eezirknu wehleschanas fahrtibas eeweschanas. Ur to buhschot panahts, ka tautas weetneeki buhschot pasihstami un atbildigi saweem wehletajeem un tos pee reises wareschot i atsauff... Ufsmirfts tikai teel, ka pee schahdas eefahrtas taisni notiks masako partiju likwidazija un reisè tahda andeleschanàs un balsu pirtschana pee wehleschanam, tahdi Putras Dauku laiti, pret kureem pilnigi nobahlès wiss tagadejàs nebuhschanas. Pee pehdejams Saeimas wehleschanam nahza 8320 balsis uf katru eewehletu kandidatu. Ja nu turpmat sadala wehleschanas eezirknus tà, ka katrà wehlams tif pa weenam deputatam, tad schim weenam sawà eezirkni jasalasa tikai 4161 bals. War sem apstahlleem isnahft, ka partija, kurai peekriht tif masleet wairak par zeturto dalu no wiss tautas, dabon absoluto deputatu wairakumu un war ar walsi rihtotees pehz sawas patikas. Tahdu antidemokratisku warbuhtibu isslehds tikai pastah-woschas proporzijas (balsotaju samehra) wehleschanas. Un balsu pirtschana, „balsotaju lopinu“ zenas paaugstinaschana tad tiftu peekopta wisaugstakà mehrà. Jau schimbrihscham scheljojas, ka Latgalè teel pirtas balsis par pudeli schnaba, ka weena tautas weetneeka eewehleschana masà ap miljonu rublu . . . Wehleschanu agitazija, agitatoru algoschana ari zitur Latwijà tagad labàs pufes partijam nemahà masaf. Un islehretà nauda agitazijai tatschu atkal jaluhlo eefist ar peedalischanos pee no walsis atbalstiteem privateem weikaleem, walsij par postu. Lufh kapehz pee mums daudsas partijas tif loti zildina private usnehmibu . . . Kapehz tàs nodibinajuschas tifdauds privateas bankas. Ur banku aifde-wumeem, pee muhsu schaufmigeem banku prozenteem, war dabut atkaribà, peespeest wehletajus balsot tà, ka bankeeri wehlàs.

Waretu jautat, tà war usdroschinotees jauna politiska grupa usstahtees pret wezajam partijam? Waj mums tà jau naw par dauds politisku partiju? Ja gan. Bet godigu, nesawtigu zilwetu, nesawtigu leetprateju, tahdu, kas teescham grib un war strahdat

wispharibas labā, naw wis daudš. Ir taisniba, ka tahdai jaunai grupinai ahrfahrīgi gruhā zihna. Latweetiš loti konserwatiwaš dabas zi'wekš. Ja taš iščklichreeš par sinamu partiju, ja taš tai peeweenojееš, tad to allasch ne ar defmit sirgeom no taš neatraufi. Tā „mana partija“, tee „mani laudiš“. Teem waretu buht grehli un grehzini zil patihl, tee „pašču laudiš“. Semneefaweenibneekš gan sirdaš par faweem partijaš waraš wihreem, bet tiklihds tā naht wehleščanaš, taš wehl „toš paščuš wezoš“, isdod gadalgu par sliktu waldišchanu. To pašču dara tipikš jaunfaimneekš — ta partijaš wihri waretu buht tā šagrehtojuschī, tā plehšuschī tam ahdu pahr azim ar šchaufmigeem banku prozenteem — jaunfaimneekš apmeerinaš ar pastaidrojumu „zitadi jau luhl nemaš newareja“. Un par strahdneekseem jau naw ko runat. Tee pašihst tikai „trescho listi“. Sem tahdeem apstahlkeem wehl augsti jaatšihst, ka pawišam šaradaš 6300, kaš pag. Saeimaš wehleščanaš balsjoja par Darba Saeenibas listi un tahtaki 15000, kaš dewa talonus prof. K. Balodim. Tee fastahdijaš beš šchaubam iš inteligentateem wehletajeem, tahdeem, kaš paščī mihleja lašit rakstus par Latwijaš faimneezibū, toš pahrdomat un pahrbaudit. . . . Buhtu Latwija bijuse apwee-nota weenā wehleščanu eezirkni, tad šchī liste buhtu dabujuse kautišchu weenu weetneeku, kaš, tā pat wahžu konserwatiwaiš deputatš Schimaniš iščafāš, buhtot bijiš taisnīgi. Kur šaktišt eekluwa Saeimā daudšī fungi tikai ar 4000 balsim tapehž, ka tee šchāš balsiš bija dabujuschī weenā ween eezirkni. Uš wišāš walstiš balsotaju apweenojumu pee mums atštahti tik 3 deputatu sehdekki. Kapehž isnahža, ka wajadseja dabut 10000 balsu, lai walstiš apweenibāš maffchtabā eetiktu Saeimā. Wakareitopaš kulturāš walstī, Danija atštahti 20 procenti sehdecku walstīškām apweenibam. Un redšī — jau weenš patš Saeimaš weetneekš, kaš buhtu bijiš atrautš labajām grupam, buhtu warejiš daudš ko darit. Ja nu wehl tee 15000 talonu deweji prof. Balodim buhtu dewuschī ne talonus, bet balsiš (= listeš), tad Darba Saeeniba buhtu dabujuse 3 weetneekus 1925. g. wehletā Saeimā. Un wišš Latwijaš likteniš buhtu bijiš zitadš! Darba Saeenibaš programa tad buhtu išwesta pilnā maffchtabā! Sozialdemofrateem tad nebuhtu bijiš eespehjamš, attaisnoteekš ar winu koalazijaš beedru pretestibu pret walstiš monopoleem, kahduš šcho rindinu rakštitajš proponeja sawā 1925. g. iščdotā broščurā „Kur mellejamaš Latwijaš faimneezikšlais glahbinsch“. Jo špekulantu atbalsta, uš kureem pa dalai balstijāš kreišā koalazija, tad nebuhtu wajadšigš — špekulantu, luru dehl kreišāš kabinetš newareja kerteekš ne pee nopeetnaš sozialpolitikaš, ne pee eerednu un kara inwalidu stahwočka ušlabošchanaš. Pee semtopju listena ušlabošchanaš taš lahga pat negribeja kerteekš. Ar trihš leeku deputatu balsim buhtu waretš gahdat par bešdarba likwidaziju — nebuhtu bijiš wajadšibaš pehž kluhmiga šalihguma ar Kreewiju, jo strahdneekseem buhtu tikū tikam darbš un maife pee semtopju raščošchanaš lihdsellu (= lauffaimneezibaš maščinu un mahtšligu mehslu) raščošchanaš. Ar

kuru palihdsibu buhtu jau Latwijâ pazeltas rasčas. Buhtu waretš i gahdat par uš puši lehtateem ihstermina krediteem semkopjeem, par peenahzigami labibas un reisê sematâm maises zenam pilsehtâš... Leetus runat par faktifku korupzijas litwidaziju, kuru bijuščais freifais kabinetš tik loti aprobeschotâ mehrâ iswedis. Protams, sefojot Mendera tga gudribai, sozialdemokratu partija warbuht tomehr buhtu mehginajuse eet kopâ ar spekulanteem. Bet tahdai koalizijai tad nebuhru wairakuma Saeimâ.

Tahdejadi teescham neleels prozents inteligentato wehletaju buhtu warejuschji par labu grosit Latwijas likteni. Ra buhs turpmat? Zeresim, ka inteligento prozents buhs peeaudsiš. To wehletaju prozents, kas netizes allii agitoru pašatam un eeschutstejumeem, peem. „tâ nu Balodim war tizet, taš taš breefmigs zilweks“, „taš grib seht almenuš iħrumâ“, „mehrit lokus ar ūwaigšnu tahskati“, taš, „sozialists“, waj atkal „taš taš melnšimtneeks“ taš falsch teoretikiš.*) Bet taš pašchi lasiš, pahrdomâš, pahrbaudiš, mehginas schkirt graudus no pelawam, kas wehlêš nopeetnuš, nesawtigus leetpratejus, newis Lauwas un zitus lihdsigus ūcharlatanus.

*) Pateestibâ scho rindinu rakstittajš patš bijis 14 gadus (no 1900—1914. g.) lihdsdalibneeks pee ta ūwaina, tag. prof. P. Sahliūcha, newis spekulazijas noluhkos, bet aš intereses preetich semkopibas un tautas labūiahjibas pazelščanas jautajumeem Rurfemê nomatâm 2 krona muiščam papreetschu Zehtabam, tad Brambergeem). 150 hektaru leelâ Zehtaba m. jau lihds 1908. g. bija ūfneegti tik eewehrojami panahkumi rasčas pazelščanas ūfinâ, ka kreewu waldiba atdewa Dr. Sahlitim bes torgeem ismehginajumu paplaschinaschanai 300 hektaru leelu Brambergu m. uš 24 gadeem uš nomu. Rarsch ispostija Brambergu ušsehlujcho ūfainneežibu, isnihžinaja 140 galwu lopu baru. Uš Latwiju pahrnahkot biju zerejis, ka man un manam ūwainim tiks dota eespehja turpinat ismehginajumus Latwijas interesêš, ūfewiūchi tapehž, ka Dr. Sahlitim bija 3—4 reises peespreesta balt. semkopibas isstahdêš par isstahditâm fehlu kolekzijam augstâš godalga, „grand prix“ un selta medati. Nebiju tik rehfinaješ ar jaunuo semneeku ūaw. weedolli, to weedolli ka profesors nedriħst nemi dalibu praktistâ dsiħwê, ka taš ari nedriħst pretendet uš kahdu augstaku amatu walsti — ka tahdas pretenzijas peestahw tiūtai neleetpratejeem... Ismehginajumu deħl biju ari 1911. g. pawasari eeguwiš kopâ ar Dr. Sahliti kahdu 1000 puhraweetu leelu muišču Bohemijâ ar 400 p. meūcha progrefiwalâš semkopibas rajonâ, kura man deemschel kara apstahllu deħl 1916. g. rudeni bija japahrdod. No ta laita esmu wairš titai teoretisti warejis interesetees var semkopibu un meūchkopibu... Semkopibu tomehr ari tagad pahrsinu ne sliktaki, ka kursch katrs no semneekūweenibas barwelscheem, no kureem leelâš dala pat naw leetprateji semkopibâ, no kureem neweens patš naw leetpratejš tawūfainneežibâ un finansêš. Kas uš manâm ūfinaschanâm finansêš

atteežas, tad tās bija Wahzija tīf leelā mehrā atfihāš, ka man tīfa 1908./09. gadā uftizeta wahzu walstis leelās finanšu reformas laītā, trihš sehjumu beeso ofizialu peeminaš rāfstu redigešhana, pa doloi farakstifhana. Esmu ari Berlineš uniwersitatē noturejis 1915./17. gados uf eewehrojamatā wahzu finanšu finatneela, Aldolfa Wagnera ceteikumū, leeloš finanšu finatnu preešchlafijumu. Bet Latwijā — ja Latwijā aif behrniškā pahrpratuma par finansistēm, kaš zeenigi wadit walstis finanšes netura wiš leetpratejuš finatneekuš, bet wišmihlat uftiz tās spe'ulanteem, kaš pratufchi gahdat newiš par walstis, bet par pašču finansēšanu.

Sawaš waldifhanaš — Latwijāš nodibinašhanaš fahumā gan Ulmaniš to sinaja, ka pee finanšu organifeshanaš wojaga leetprateja un tapehž mani aizinaja tā „radoschu spehtu“ (Schaffende Kraft) no Wahzijaš (U. telegrama man wehl glabajaš). Bet kad eš atnahzu un nepeefritu ta aplamai rihžibai, weeglprahtigai parahdu taififhantai, fuga lahdina ameritanu manufakturaš pirkfhanai par trihškahrtigu zenu, mehginajumam ifandelet Latwijāš linuš un mešhuš uf 15 gadeem angļu schwindleru firmai, „Metala Bontai“, mehginajumam, eepirkt ar amerikonu schwindleru firmāš „International Cooperation“ palihdsibu 60000 tonu fleeschu par dewinkahrtigu meera laifa zenu (uf lahdu eepirkumu taš patapa nosuhtit ūhai schwindleru firmai 450000 dolaruš rokaš naudaš), tad U. palaida uf mani walā ūawuš prefeš kulijuš. Un eš biju noftumtiš pee malaš — U. rofā bija wara un drukatiš wahrds un tauta tizeja tam, kam bija wara... Man atlika zihna pret to korupzijaš ūanki, kahdā nu eestiga Latwijā. zeribā ka warbuht reif tatschu tauta atmodifees un mahzifees iffchirt toš, kaš tā leetprateji zihndš preešch tautāš interefem, no warāš lahreem neleetpratejem, tautāš mulkotajeem, kaš gahdā tīkai par ūawā m interefem. Un pamasitem leelaš, ka tautā radifees atmoda...
